

DH/ PREVIEW DEN HAAG

DH/ toont Den Haag als een plek voor experiment en verschil. Het laat een selectie zien van kunstenaars, tentoonstellingsruimtes, kunst(enaars) initiatieven en markante stadsbeelden, die de diversiteit in de stad op een beeldende manier representeert.

DH/ PREVIEW THE HAGUE

DH/ showcases the city as an arena for experimentation and divergence. It presents a selection of artists, art & artist-run spaces, and striking city views which illustrate the diversity that exists in the city.

DH/4
KOFFIE BIJ FLORENCIA
**COFFEE AT
FLORENCIA**

DH/ toont Den Haag als een plek voor experiment en verschil. Het laat een selectie zien van kunstenaars, tentoonstellingsruimtes, kunst(enaars) initiatieven en markante stadsbeelden, die de diversiteit in de stad op een beeldende manier

DH/

DH/2

INTRO

DH/6

INTERVIEW

MARCEL VAN EEDEN
SABRINA LINDEMANN

DH/12

TENTOONSTELLINGSRUIMTES/ART SPACES

DH/24

STAD/CITY

DH/34

INTERVIEW

JEROEN BARENDSE
CLARA PALLI MONGUILOD

DH/40

INDEX

DH/42

KUNSTENAARS/ARTISTS

DH/88

COLOFON

DH/

INTRO

Arno van Roosmalen

Het moet november zijn geweest. Ruim 2 jaar geleden. Ik werkte, maar woonde nog niet in Den Haag. Midden in de stad, ergens op de Zoutmanstraat ter hoogte van de Poolse delicatessenwinkel Kamilski, deed zich een verschijning aan mij voor. In de stromende regen en tegen een gure herfstwind in fietste een surfer, blootsvoets, wetsuit aan, plank onder de arm. November, weet je nog? Was dit een misplaatste freak, een fietsend *Fremdkörper*, een *urban misfit*?

Integendeel. Deze figuur belichaamde juist de essentie en dynamiek van Den Haag. Daarom had hij zo'n sterke impact. Als je treinstation Hollands Spoor uitkomt en je hebt een beetje geluk, dan ruik je de zee. De lucht is anders; heeft meer ruimte en lijkt naar het noordwesten toe te krommen. Het is niet voor niets dat de Amerikaanse kunstenaar James Turrell in de Haagse duinen zijn imposante werk 'Hemels Gewelf' heeft gerealiseerd. En dat de Haagse School hier in 1875 ontstond, de beroemde aan het Impressionisme verwante schildersgroep met een bijzondere fijngevoeligheid ten aanzien van het natuurlijke licht. Of dat Type and Media, de post-academische opleiding voor conceptueel en spathelder grafisch ontwerp, die mondiaal aanzien geniet, aan de Haagse academie is verbonden. Den Haag is onmiskenbaar een van die zeldzame steden aan zee. Sterker nog: het is een cultuurstad aan zee. Net als het licht en de lucht zijn haar kunstenaars bijzonder. Wars van trends, eigengereid en met een sterke vrijbuiters mentaliteit. In het werk staat de waarneming vaak centraal, gepaard aan een minimale en conceptuele benadering. Een goede marketeer zou hier, met een beetje goede wil, (opnieuw) een Haagse School uit kunnen destilleren.

Den Haag dat als regeringszetel, ambtenarenstad en vestigingsplaats van talloze internationale instituten, bedrijven en NGO's een statig en enigszins formeel voorkomen heeft, is tegelijkertijd de enige stad in Nederland met een werkelijke *underground scene*. Een diversiteit aan podia, 'achterkamers' en initiatieven bloeit als nooit tevoren.

Dit magazine, DH/, is ontstaan uit enthousiasme en verwondering over de actuele dynamiek, de veelzijdigheid en eigenzinnigheid van de beeldende kunsten in Den Haag. DH/ toont Den Haag als een plek voor experiment en verschil; met mogelijkheden en gunstige condities voor kunstenaars. We hebben een selectie van kunstenaars, kunstinitiatieven en instellingen gemaakt die de diversiteit in de stad op een beeldende manier representeert.

Ik hoop met DH/ mijn enthousiasme voor Den Haag, cultuurstad aan zee, met je te delen; je nieuwsgierigheid te wekken en je uit te nodigen voor een bezoek aan de stad. De beeldenrijkdom spreekt voor zichzelf. Er zijn talloze enthousiastelingen die je willen gidsen. De Index in DH/ kan je in elk geval alvast op weg helpen. Veel plezier en verfrissing!

Inmiddels is het april 2008 en trek ik mijn eigen wetsuit uit de kast.

It must have been November. More than two years ago. I was working in The Hague but hadn't yet moved here. I was in the middle of the city, somewhere near Kamilski, the Polish delicatessen in Zoutmanstraat, when I saw it. In the streaming rain and pedalling head down into a bitterly cold autumn wind, a surfer came cycling towards me, barefoot, in a wetsuit, with his surfboard clamped under his arm. This was November, right? So was it some stray freak, a pedalling *Fremdkörper*, some urban misfit?

Not at all. Quite the opposite, in fact. The apparition was the very embodiment of the essence and energy of The Hague. Hence the lasting impression. You can walk out of Hollands Spoor railway station, right down in the underbelly of the city, and with a bit of luck already smell the sea. The sky is different here: it has more space and seems to arc upwards towards the north-west. It's no accident that American artist James Turrell created his great piece 'Celestial Vault' in the dunes just outside The Hague. Or that it was here that the Hague School emerged in 1875 to produce its celebrated Impressionist-like paintings imbued with a special sensitivity to the natural quality of light. Or that the world-renowned postgraduate Type and Media course in conceptual, crystal-clear graphic design is based at the city's Royal Academy of Art. The Hague is unmistakably one of those rare truly seaside cities. And not just that: it is a seaside city of culture. Like its light and sky, its artists are different. Averse to passing fashions, headstrong and driven by a strong buccaneering spirit. Observation is often central to their work, coupled to a minimalist and conceptual approach. Given a bit of goodwill, any competent marketing man could sell the lot of them as yet another 'Hague School'.

As the seat of national government, a centre of officialdom and the location of countless international bodies, businesses and NGOs, The Hague may have a rather stiff and stately appearance. But it's the only city in the Netherlands with a genuine cultural underground: a host of stages, 'backrooms' and initiatives that are flourishing today as never before.

This magazine, DH/, is driven by enthusiasm for and astonishment at the dynamism, diversity and obstinate individuality of the current visual arts scene in The Hague. DH/ showcases the city as an arena for experimentation and divergence, offering artists the opportunities and conditions they need. It presents a selection of artists, artistic initiatives and institutions which illustrate the diversity that exists in the city.

Through DH/, I hope to share with you my enthusiasm for The Hague as a seaside city of culture. To arouse your curiosity and invite you to visit us. The wealth of visual images speaks for itself. The city has countless enthusiasts keen to show you around. The Index in DH/ will point you in the right direction. Have fun and enjoy!

By now it's April 2008 and I'm off to sort out my own wetsuit.

DH/6 / MARCEL VAN EEDEN

THIS IS MARCEL VAN EEDEN

Interview: Jaring Durst Britt

Op de avond vóór de opening van zijn eerste schilderijentoonstelling bij zijn galerie in Berlijn, hangt Marcel van Eeden op de tweede verdieping van de galerie uit het raam en steekt een sigaartje op. Beneden hem stroomt de Spree, aan de andere kant van de rivier ziet hij de *Fernsehturm* voor zich. Sinds twee jaar huurt hij een appartement in de Duitse hoofdstad. Daarnaast brengt hij een groot deel van zijn tijd in Zürich door. Het zijn hectische dagen voor Van Eeden: werk hangen, interviews geven, met verzamelaars babbelen. De ochtend na de opening wacht er een vlucht naar Los Angeles, waar hij later in het jaar een tentoonstelling krijgt. Den Haag, zijn geboortestad en de plek waar hij bijna heel zijn leven heeft gewoond, lijkt deze avond even heel ver weg.

Marcel van Eeden kwam in 1965 ter wereld in een kraamkliniek in Den Haag. Toen zijn moeder nog zwanger van hem was, verhuisden zijn ouders van de Schilderswijk naar een pas opgeleverde en voor die tijd zeer moderne flat in Leidschendam, waar hij tot zijn eenentwintigste zou blijven wonen. Nu bewoont hij een huis in de Haagse Zeeheldenbuurt.

Sinds enkele jaren geniet hij internationale bekendheid als virtuoos tekenaar. Vanaf 1993 vervaardigde hij bijna iedere nacht een tekening die hij sinds 2001 in gescande vorm publiceerde op zijn weblog. Kenmerkend voor de tekeningen zijn het formaat (bijna altijd 19 x 14 cm of 28 x 19 cm) en het zwart-wit contrast, verkregen door het gebruik van een zwart negropotlood. Veel markanter is de beperking die hij zichzelf oplegde: alle tekeningen zijn gebaseerd op gepubliceerde afbeeldingen van voor zijn geboortjaar 1965. Met zijn obsessieve beeldreproductie poogt hij die periode in kaart te brengen, als een soort van encyclopedie. Waar in het begin van zijn carrière de tekeningen op zichzelf stonden, werkte hij de afgelopen jaren vooral aan series, waarvan de tekeningen als het ware illustraties vormen bij een deels op feiten en deels op fictie gebaseerd verhaal. Eind 2007 verraste hij de kunstwereld door via zijn weblog aan te kondigen dat hij het potlood had opgeborgen om zich aan het schilderen te wijden.

Van Eeden heeft tussen het tekenen door wel geschilderd, maar was nooit echt tevreden met het resultaat. Dat kwam met name omdat hij er de rust niet voor vond, doordat er iedere dag de zelfopgelegde druk was van de tekening die af moest. Op 23 november 2007, de dag dat hij 42 werd, ging de knop definitief om. "Op het laatst wist ik zodra ik het potlood op het papier plaatste hoe de tekening eruit zou komen te zien. Ik begon het idee te krijgen dat ik uitgetekend was en dat de tijd rijp was voor iets anders. De noodzaak was ook weg, ik hoefde mijn punt niet meer te maken. Er zijn inmiddels voldoende publicaties over mijn werk verschenen. Ik heb mijn piketpaaltjes geslagen en mijn plasje gedaan. Men kan niet meer met mijn ding aan de haal gaan." Het overkoepelende concept van het weergeven van de wereld van voor zijn tijd is echter wel gebleven, evenals de diversiteit in zijn onderwerpskeuze. "Het voelt als een verademing om aan het schilderen te zijn, het gaat me ook makkelijker af dan ik vooraf had gedacht. Het enige nadeel is dat ik artistiek gesproken minder mobiel ben geworden. Potlood en papier kon

ik overal mee naartoe nemen, sinds ik ben gaan schilderen is dat wat gecompliceerder geworden."

Van Eeden is gehecht aan Den Haag. Het grootste gedeelte van het jaar zit hij in het buitenland, maar via internet en zijn Haagse galeriehouder Maurits van de Laar houdt hij de stand van zaken van de Haagse kunstwereld goed in de gaten. Eén van de Haagse kunstenaars waarmee hij contact onderhoudt en wiens werk hem aanspreekt, is Machiel van Soest. "Nadat ik hem uitnodigde voor een groepstentoonstelling die ik voor mijn galerie in München als curator mocht samenstellen, vroeg hij mij of ik niet iets wilde doen voor zijn Laakkamer project. Dat is een witgeplamuurde kamer in zijn appartement in het Haagse Laakkwartier, waarin kunstenaars op onregelmatige basis een one man show mogen realiseren." Van Eeden tekende de muren vol met aan Theo van Doesburg en De Stijl ontleende gekleurde vierkanten. "Dat is voor mij een leuk project om te doen. Verder was ik de afgelopen twee jaar zeer gecharmeerd van Atelier als Supermedium, het gezamenlijke project van Ton Schuttelaar en Machiel van Soest die hun atelier, een oude gymzaal op de grens van Rijswijk en Den Haag, omgebouwd hadden tot een strakke tentoonstellingsruimte. Die tentoonstellingen duurden meestal slechts één avond en hoewel de locatie behoorlijk afgelegen lag, werkten er veel verschillende kunstenaars aan mee, ook vanuit Rotterdam en Amsterdam."

Het zijn twee voorbeelden die wat hem betreft laten zien dat Den Haag goed bezig is op het gebied van hedendaagse kunst. "Ik denk dat het mede te maken heeft met het aantreden van Arno van Roosmalen als directeur van Stroom. Arno werkt graag met het aanwezige kunstenaarspotentieel, waardoor al die initiatieven en broedplaatsen zich kunnen ontplooien. Hoewel het wat mij betreft niet té gezellig moet worden. Zelf ben ik niet zo'n sociale kunstenaar die continu bij anderen kopjes koffie gaat drinken. Ik vond het altijd erg prettig dat Den Haag een plek was waar je echt kon werken in plaats van socializen. Dat vind ik ook zo vervelend aan Amsterdam, daar loopt iedereen alleen maar openingen af."

Ook in zijn werk heeft de stad een belangrijke rol gespeeld. "Toen ik in 1993 van de Haagse academie afkwam, tekende ik inderdaad alleen maar afbeeldingen van Den Haag na. Ik wilde me spiegelen aan zondagsschilders, amateurs die alleen maar naar hun eigen omgeving kijken." Van een vriend van zijn moeder, een trambestuurder bij de HTM, kreeg Van Eeden een boek met daarin oude foto's van de stad en trams. "Omdat ik in mijn beginperiode alleen maar op staand formaat werkte, tekende ik in die fase met name hoogbouw, zoals de flats waartussen ik ben opgegroeid. Toen ik alle afbeeldingen uit dat boek had gehad, ben ik in het Gemeentearchief op zoek gegaan naar andere geschikte afbeeldingen. Verder ben ik jarenlang goede klant geweest van de boekenmarkten op het Plein en het Voorhout."

Bij toeval mocht Van Eeden vorig jaar een kunstproject realiseren in de flat waar hij de eerste 21 jaar van zijn leven doorbracht. "Dat was erg vreemd. Ik werd benaderd of ik een project

voor een woningbouwvereniging wilde doen en toen stond ik opeens weer in mijn oude trappenhuis." Zijn eigen geschiedenis heeft hij er verweven met die van de huidige bewoners. Hij maakte een serie tekeningen waarin de belevenissen worden gevolgd van een in Scheveningen geboren archeoloog. Deze Oswald Sollman fungeert als een soort van alter ego van de kunstenaar. Allerhande buitenlandse plaatsen die Van Eeden ooit heeft bezocht, worden ook door Sollmann aangedaan. Daarnaast vroeg hij de huidige bewoners van de flat, waarvan velen oorspronkelijk niet uit Nederland maar uit Somalië of Marokko komen, naar een afbeelding van hun geboorteplek. De tekeningen die Van Eeden op basis van deze afbeeldingen maakte werden overgebracht op muurtegels die in gemeenschappelijke ruimtes van de flat werden aangebracht.

Zijn meest geliefde plek in Den Haag blijft het Gemeentemuseum, niet in de laatste plaats vanwege de prachtige architectuur van Berlage. Hij mist er wel de rust die er vroeger hing en betreurt het dat er nog maar zo'n klein deel van de museumcollectie vast op zaal hangt. En hij wil zijn Alexander Bakker Korff terug. Vanaf de eerste keer dat hij het museum bezocht, is het

schilderijtje *De Bijbellezing* uit 1879 van deze Nederlandse schilder zijn lievelingswerk. Tot zijn grote teleurstelling heeft het de laatste paar jaar niet meer op zaal gehangen. "Bakker Korff was een apotheker die er lol aan beleefde om zijn zussen te schilderen in weelderige interieurs. Kanten mutsen op, koperen kannen op tafel en een overdaad aan stof op de vloer en aan de muur: heel erg Biedermeier, ongelofelijk truttig, het gaat nergens over, maar het is heerlijk geschilderd. Met een losse toets en tegelijkertijd toch heel precies."

Wat nou precies de aantrekkingskracht van Den Haag is, daar is hij na al die jaren nog altijd niet achter. "De stad heeft iets magisch. Het heeft iets met dat Hollandse licht te maken, waarvan je de invloed ook terugziet bij de schilders van de Haagse School. Den Haag ademt ondanks alle activiteiten die er nu worden ontplooid nog steeds een bepaalde leegte en rust uit die me zeer bevalt." De Gemeentelijke Begraafplaats aan het einde van de Bankastraat, daar wil hij uiteindelijk wel terecht komen. "Rustig, groen, mysterieus, tussen namen als Weissenbruch en mijn geliefde Haagse schrijver Oudshoorn... Ja, dat lijkt me wel wat."

Marcel van Eeden is in Berlin for the first ever exhibition of his paintings. The evening before the opening, he leans out of his gallery's second-floor window to light a cigar. Below him, the Spree flows by. On the other side of the river stands the *Fernsehturm*. For the last two years, he's had a rented apartment here in the German capital. He also spends a lot of his time in Zurich. This is a particularly hectic time: hanging his paintings, giving interviews, chatting to collectors. The day after the opening, he'll be on a morning flight to Los Angeles, where he's exhibiting later in the year. Just now, The Hague – the Dutch city where he was born and has lived practically all his life – seems very far away.

Marcel van Eeden was born in 1965, in a maternity clinic in The Hague. When his mother was expecting him, his parents moved from the Schilderswijk, a inner-city area, to suburban Leidschendam. They moved into a newly built block of flats, very modern for those days, where their son was to live with them to the age of 21. These days, he lives in a house in the increasingly gentrified Zeeheldenbuurt, a 19th-century quarter not far from the city centre.

For some years now, Van Eeden has enjoyed an international reputation for his virtuoso draughtsmanship. In 1993 he started producing an almost nightly series of drawings which he eventually, in 2001, started to scan and publish on his weblog. The drawings were distinctive for their standardised formats (almost invariably either 19 x 14 cm or 28 x 19 cm) and strong chiaroscuro, obtained through the use of black Negro pencil. An even more striking self-imposed constraint is that they were all based on published images of the world prior to 1965 (the year of his birth). By obsessively reproducing such images, he strove to create a kind of encyclopaedic record of that vanished world. At the start of his career, the individual drawings existed in isolation, whereas in recent years he tended to make them in series, with the drawings acting, as it were, as illustrations of a narrative based partly on historical fact and partly on fiction. Then suddenly, towards the end of 2007, he stunned the art world by announcing on his weblog that he was putting away his pencil to devote himself to painting.

Van Eeden had always painted as a sideline but never been very satisfied with the results. The self-imposed pressure to complete his daily drawings had meant that he could never concentrate on the other medium. On his 42nd birthday, 23 November 2007, he finally cut the knot. "In the end, I knew as soon as I put pencil to paper what the finished drawing would look like. I began to feel that I'd gone as far as I could with drawing and the time had come for something different. Anyway, there was no need any more. I'd made my point. There are enough publications about my work. I've marked out my territory. Nobody can take it from me now." However, he has stuck both with the overarching concept of depicting the world as it existed before his day and with the diversity of his subjects. "It comes as a relief to be painting and I find it easier than I had expected. The only disadvantage is that it makes me less mobile as an artist. I could take a pencil and paper with me wherever I went but now, since I started painting, things are a bit more complicated."

Van Eeden has a strong emotional attachment to The Hague. Although he spends most of the year abroad, he keeps a close eye on developments in the city's art world via the internet and through his Hague gallerist, Maurits van de Laar. One of the Hague artists with whom he keeps in touch and whose work he likes is Machiel van Soest. "After I invited him to take part in a group show I was curating for my gallery in Munich, he asked if I wouldn't like to do something for his *Laakkamer* project – a white-washed room in his flat in the down-market Laakkwartier area of The Hague, where artists are occasionally invited to give one-man shows." Van Eeden covered the walls with coloured squares derived from Theo van Doesburg and the De Stijl movement. "That's the kind of project I find fun to do. And in the last couple of years I was very taken with Ton Schuttelaar and Machiel van Soest's joint project, *Atelier als Supermedium*, in which they converted their studio, an old gymnasium on the border of Rijswijk and The Hague, into a clean-lined modern

exhibition space. The exhibitions there were usually on for just one evening and, even though the location was fairly remote, a lot of different artists worked on them, including people from Rotterdam and Amsterdam."

He thinks that projects like these show that The Hague is getting it right where contemporary art is concerned. "I think it's partly to do with the appointment of Arno van Roosmalen as director of Stroom. Arno likes to nurture local talent and that creates the opportunity for all these initiatives and artistic hotbeds. Although, I don't think things should get too chummy. I'm not really the kind of sociable artist who's constantly dropping in to have cups of coffee with colleagues. I've always liked the way The Hague is a place where you can concentrate on your work rather than socialising all the time. That's the trouble with Amsterdam, where life's just a non-stop round of exhibition openings."

The Hague has also played an important role in his work. "It's true that, when I graduated from the city's art school in 1993, I based all my drawings on pictures of The Hague. I wanted to be like the kind of amateur painters who are only interested in their own surroundings." One of his mother's friends, a local tram driver, gave Van Eeden a book of old photographs of the city and its trams. "Because to begin with I worked only in portrait format, I was tending at that time to draw multi-storey buildings, like the blocks of flats I grew up among. When I'd done all the photos in that book, I went to the city archives and looked for other suitable pictures there. And for years I was a regular customer at the city's second-hand book markets."

Last year, by a happy coincidence, Van Eeden was commissioned to do a project in the block of flats where he spent the first 21 years of his life. "That was really odd. I was approached to do a project for a housing association and suddenly found myself back in the stairway of the block where I grew up." In that project, he interwove his own life-history with that of the present occupants by creating a series of drawings tracing the experiences of imaginary Scheveningen-born archaeologist, Oswald Sollman. Sollman is a kind alter ego, travelling to many places in the world where Van Eeden has been. In addition to creating that series, he asked the building's present-day tenants, many of whom are originally from Somalia or Morocco, to give him pictures of their birthplaces. The drawings he made on the basis of these pictures have been turned into tiled murals which now adorn the building's communal spaces.

Van Eeden's favourite place in The Hague is still the Gemeentemuseum, not least because of Berlage's splendid architecture. However, he misses the peace and quiet he used to find there and regrets that such a small proportion of the museum's own collection is now on permanent display. And he wants his Alexander Bakker Korff back. Right from his first visit, Bakker Korff's 1879 painting *The Bible Reading* was his favourite thing in the collection. It used to be on permanent display but, to his great disappointment, has been out of sight for the last few years. "Bakker Korff was a dispensing chemist who enjoyed painting pictures of his sisters in richly decorated interiors. All lace bonnets, copper jugs, rugs and wall-hangings: terribly Biedermeier, incredibly old-fashioned and completely pointless, but just wonderfully painted. Done with a loose brushstroke but enormous precision."

After all these years, he still can't work out exactly what it is he finds so attractive about The Hague. "There's something magical about the place. It has to do with the special quality of the light, something which influenced the work of the 19th-century Hague School painters. These days, The Hague's a bustling city, but it still has a certain air of space and tranquillity that I find very pleasing." The municipal cemetery at the top of Bankastraat is where he would like to be laid to rest when the time comes. "Quiet, leafy, mysterious, among well-known people like Weissenbruch and my favourite Hague author, Oudshoorn... Yes, that would be nice."

DH/ THIS IS SABRINA LINDEMANN

Interview: Wytske Visser

Goede projecten ontstaan vaak vanuit een persoonlijke vraag en minder vanuit een behoefte. Voor de in Den Haag werkende kunstenaar Sabrina Lindemann (Berlijn, 1967) komen de initiële vragen voor projecten voort uit haar interesse in grootscheepse stedelijke vernieuwingen en de sociale en ruimtelijke implicaties daarvan. Dit ingrijpende transformatieproces vindt Lindemann fascinerend aan sloopwijken. Haar onderzoek naar de rol van de kunstenaar in dit transformatieproces leidt in 2002 tot de oprichting van OpTrek, een mobiel projectbureau in de Haagse wijk Transvaal.

Transvaal is een vooroorlogse uitbreidingswijk die tot 2014 in een vernieuwingsproces is verwickeld. Van de 6700 bestaande sociale huurwoningen worden 3000 huizen afgebroken om plaats te maken voor 1600 nieuwe koopwoningen. Dit proces verandert niet alleen het gezicht van de wijk, een groot deel van de huidige bewoners zal niet terugkeren.

Na in verschillende sloopwijken in Den Haag te hebben gewoond, kwam Lindemann zelf in 2000 in Transvaal terecht. "Nergens in Europa wordt dit vernieuwingsproces zo rigoureuus aangepakt als in Nederland. Een hele wijk wordt afgebroken en weer opnieuw gesticht. Persoonlijke verhalen en delen van de geschiedenis van zo'n wijk verdwijnen daardoor. Dat kan als iets heel heftigs worden ervaren. Aan de andere kant is er door de lege ruimte die er ontstaat ook weer plek voor nieuwe verhalen en nieuwe geschiedenissen. De leegte creëert nieuwe mogelijkheden. Die dubbelheid spreekt me erg aan."

"Vanuit mijn kunstpraktijk deed zich de vraag voor welke rol je als kunstenaar kunt spelen in dit transformatieproces. In de jaren negentig maakte ik in de Schilderswijk het werk *Zwischenraum*. Ik schilderde een lege woning helemaal wit. Vanuit de uiterste hoek in het huis werkte ik de hele woning door. Tot en met de deur aan toe schilderde ik alles wit. De ruimte die ontstond, was voor mij een ruimte waar nog nooit iemand geweest was. Alle sporen van de oorspronkelijke bewoners waren verdwenen. Voor mijn gevoel zette ik de tijd stil. Ik creëerde een neutrale ruimte die vrij was van de oude emoties in het huis. Daardoor ontstond een ruimte in het nu, zonder geschiedenis en zonder toekomst."

Om meer kunstenaars te betrekken bij dit vraagstuk en meerdere visies te ontwikkelen op de rol van de kunstenaar in dit proces, richt Lindemann samen met Leontine Lieffering, Marjan Schoenmakers en Annechien Meier OpTrek op. Het mobiele projectbureau is tijdelijk gevestigd in opeenvolgende slooppanden in Transvaal en trekt als het ware de wijk door. Ze nodigen kunstenaars, ontwerpers en architecten uit binnen- en buitenland uit om projecten te organiseren. Meestal zijn dit korte projecten. Een van deze bijzondere projecten is *Moonrider, café aan de hijskraan*, 2005, van de Japanse kunstenaar Tatsuroo Bashi. Hij laat de bewoners letterlijk een ander perspectief op hun wijk zien. Aan een tientallen meters kraan wordt een container omhoog getakeld die als café dienst doet. Bewoners kunnen hun wijk van boven af bekijken. "Dit waren allemaal kort lopende projecten. De kunstenaars reageerden op de veranderingen in de wijk, realiseerden een project en vertrokken dan weer. Soms was dat meer op wijkniveau en andere keren op stedelijk niveau. Na vijf jaar hadden wij voldoende materiaal verzameld voor ons

onderzoek. Het had niet zo veel zin om nog meer losse projecten te organiseren. Korte projecten hebben op zichzelf een vluchtig karakter. Doordat het projectbureau langdurig in de wijk verblijft, kan door de hoeveelheid afzonderlijke projecten een bepaalde dynamiek gegeneerd worden. Dit kader maakt de losse projecten zinvol. Uiteindelijk was onze inzet een project dat dieper ingreep in het weefsel van de wijk en langduriger aanwezig zou zijn."

De afgelopen 3 jaar is daarom hard gewerkt aan de ontwikkeling van Hotel Transvaal*-**** verblijf in de tussentijd, een concept van architectenbureau RAL2005. De leegstaande slooppanden en nog niet bewoonde nieuwbouwhuizen zijn in gebruik als hotelkamers. De kamers, ingericht door kunstenaars en ondernemers uit de buurt, liggen verspreid door de hele wijk. Hierdoor is heel Transvaal "één groot hotel" geworden, zoals Lindemann het omschrijft. De straten zijn de gangen van het hotel, de wijkbewoners de gastheren en gastvrouwen. Er wordt ook gebruik gemaakt van de voorzieningen in de wijk. Zo wordt er ontbeten bij het Turkse restaurant Tadim en kunnen gasten dineren in het Marokkaans visrestaurant Nuevo Plaza. "Met Hotel Transvaal hebben we een project ontwikkeld dat dieper ingrijpt dan losse projecten. Het idee van RAL2005 was om de publieke ruimte van de wijk te herwaarderen door het overschot aan lege ruimtes te gebruiken als hotelkamers voor diverse gasten. Wij zagen de periode van de herstructurering, die vaak als verloren tijd wordt beschouwd, als een mogelijkheid."

"Hotel Transvaal is een veelomvattend project voor ons. Het heeft meerdere lagen en grijpt diep in op het weefsel van de wijk. De heersende cultuur en beeldvorming van de wijk worden zo anders ervaren door de gasten. Ook zijn er sociale, economische en maatschappelijke lagen; ondernemers in de wijk verzorgen het ontbijt, bewoners helpen bij het onderhoud van het hotel en lokale eet- en drinkgelegenheden worden door de gasten bezocht. Hotel Transvaal heeft zo een nieuw netwerk gecreëerd. De wijk heeft een sociale structuur teruggekregen ondanks het feit dat er door de afbraak ook veel verdwijnt. In plaats van problemen gaat het nu over gastvrijheid."

Men kan zich afvragen op welke manier kunstenaars betekenis kunnen geven aan een wijk in ontwikkeling. Hotel Transvaal is een prikkelend antwoord. Het project is geworteld in de wijk en is ook als kunstproject succesvol. Lindemann beaamt dat. Voor haar is het ook erg belangrijk dat, hoe interessant het conceptuele gedeelte ook is, het hotel ook daadwerkelijk functioneert. "Het spanningsveld tussen het concept en hoe het concreet gerealiseerd kon worden in de wijk vind ik erg interessant. Het is een spanningsboog tussen twee uitersten. Enerzijds is er het bedrijfsmatige en anderzijds het conceptuele. Ik wilde niet alleen discussiëren over wat mogelijk is, ik wilde het hotel ook daadwerkelijk opzetten. Mensen moeten er echt kunnen slapen, en een 'lichamelijke' sensatie of ervaring meenemen, die ze niet meer zullen vergeten. Kunst kan op die manier een andere blik of visie op de wijk genereren."

Good projects are often born of personal curiosity rather than need. What prompts projects by Hague-based artist Sabrina Lindemann (b. Berlin, 1967) is her personal interest in large-scale urban regeneration and its social and spatial implications. This process of radical transformation is what Lindemann finds fascinating about areas tagged for demolition. Her inquiry into the role of the artist in this process of transformation led in 2002 to the establishment of OpTrek, a mobile project office in an area of The Hague called Transvaal.

Transvaal is a pre-war housing development currently involved in a process of urban renewal which is scheduled for completion in 2014. By that time, 3000 of the present 6700 housing association flats will have been demolished to make way for 1600 new owner-occupied homes. The process will change not only the look of the area, but also its social identity, since a large proportion of its present population will not return.

After living in a number of Hague neighbourhoods awaiting demolition, Lindemann moved to Transvaal in 2000. "Nowhere in Europe is urban renewal such a rigorous process as in the Netherlands. Entire neighbourhoods are flattened and rebuilt from scratch. People's pasts and aspects of the area's history simply disappear. That can be heart-wrenching. On the other hand, the resulting void makes room for new narratives and new histories. The vacuum creates new opportunities. That ambiguity appeals to me enormously."

"For me as an artist, the question was what role artists can play in this process of transformation. In the 1990s I created a work called *Zwischenraum* in the Schilderswijk. I took an empty flat and painted the whole thing white. I started in the farthest corner and went through the entire house. I painted everything white, right up to and including the front door. The resulting space felt to me like somewhere nobody had ever lived. Every trace of the previous occupants was wiped out. I felt as if I had stopped the clock. I had created a neutral space free of all the old emotions. It was a place that existed only in the present, devoid of past or future."

To get more artists involved and develop new ideas about the role of the artist in the urban renewal process, Lindemann joined forces with Leontine Lieffering, Marjan Schoenmakers and Annechien Meier to establish a mobile project office called OpTrek. The office moves around the Transvaal neighbourhood, occupying premises awaiting demolition and they invite artists, designers and architects from the Netherlands and abroad to devise special projects, generally of short duration. One of these was *Moonrider*, organised in 2005 by Japanese artist Tatsuro Bashi. A towering crane was used to hoist aloft a container fitted up as a café, literally changing local people's view of their area by allowing them to look down on it from on high. "They were all projects of short duration. The artists responded to the changes occurring in the area by putting together a project and then left again. Sometimes the projects were more at neighbourhood level and sometimes at city level. After five years, we had gathered enough material for our inquiry. There wasn't much point in going on organising separate projects. Of their very nature, short projects leave little trace. Because the project office was in the area for a long time, it could use the multitude of separate projects to generate a certain momentum. That is what made them worthwhile. But in the end we wanted to organise a project that would make a more radical and lasting impact on the neighbourhood."

That is why she has been working hard over the last three years to develop Hotel Transvaal*, a concept produced by the RAL2005 architectural practice. The idea is to use vacant premises awaiting demolition or newly built houses awaiting occupation as hotel rooms. Decorated and furnished by artists and local shopkeepers, such rooms are scattered throughout the neighbourhood, turning Transvaal into "one big hotel", as Lindemann puts it. The streets are the hotel's corridors, local residents its staff and local businesses its facilities. Guests can have their breakfasts, for example, in Turkish restaurant Tadim and their dinners in Moroccan fish restaurant Nuevo Plaza. "Hotel

Transvaal is having a deeper impact than separate projects. RAL2005's idea was to upgrade the neighbourhood by using vacant housing units as hotel rooms to accommodate a wide range of visitors. The restructuring period is often regarded as complete downtime, but we saw it as an opportunity."

"We see Hotel Transvaal as a wide-ranging project. It has implications at many different levels and is having a radical impact on the neighbourhood. The way hotel guests feel about the neighbourhood's culture and image is so different from the way they are usually perceived. There are also social and economic implications; local businesses provide breakfasts, local residents help with hotel maintenance and guests patronise local cafés and restaurants. The result is a new network, restoring a social structure to the neighbourhood when so much is being lost through demolition. Now people are talking not about the area's problems, but about how to welcome people in."

Hotel Transvaal is an exciting and thought-provoking response to the question of how artists can give a neighbourhood undergoing redevelopment a new sense of itself. The project has taken root in the neighbourhood and is also proving successful as an artistic project. Lindemann confirms this. For her, it is extremely important that – however interesting the conceptual aspect of the project may be – the hotel actually works. "The tension between the concept and its practical implementation is something I find extremely interesting. The two things are poles apart. On the one hand, it's a question of business processes; on the other, the conceptual aspect. I didn't just want to talk about the possibilities; I wanted actually to get the hotel off the ground. It has to be genuinely possible for people to spend the night there and go away with an unforgettable 'physical' sensation or experience. In that way, art can create a new perception of a neighbourhood."

DH/12 TENTOONSTELLINGS- RUIMTES

INSTELLINGEN/INSTITUTIONS

Filmhuis Den Haag ZAAL5 Roderick Hietbrink, Mise En Scène, 2006, p.14

Gemak tentoonstelling: 'Green Zone Red Zone', Marc Bijl, Triumph: Proposal for an Iraqi Memorial, 2007, p.20

Pulchri tentoonstelling: 'Software', Maria Smits, Blue Dogs, 2008, p.19

Stroom Den Haag tentoonstelling: Mark Handforth, Dark Star, 2005, p.23

GALERIES/GALLERIES

Galerie Van Kranendonk Bas Princen, Ringroad Houston, 2005 / Jan Adriaans, Buenos Aires swimming pool, 2005, p.18

Galerie Maurits van de Laar tentoonstelling: 'Air Conditioning', Zeger Reyers, Lux-Flex, 2006, p.22

Galerie Nouvelles Images tentoonstelling: 'Jean-Marc Spaans, Traces of Light', Jean-Marc Spaans, zonder titel, 2007, p.23

TH gallery Bart Baele, Philosophie des Larmes, 2006, p.19

KUNST(ENAARS)INITIATIEVEN/ARTIST-RUN SPACES

De Besturing opbouw Yoshito Nara en Graf, 2007, p.14

DCR tentoonstelling: 'A Matter of Fact', 2007 / 'Stand-Up Café 9', Presentatie ontwerp bureau Keen, 2006, p.15

Kamer Laakkwartier G.J. de Rook, mens en aarde, 2007 / Ton Schuttelaar, Maintaining and promoting, The Thick Darkness, 2006, p.20

Liefhertje en de Grote Witte Reus Nadine Stijns, zonder titel, 2006, p.13

Paparazzi Nick Ervinck, GNI-RI MAR2007, 2007, p.21

OpTrek Hotel Transvaal*-****, Sanja Medic, Paleiskamer, 2007 / Sabrina Lindemann, Transvaal afbraak, p.16

< **>TAG** tentoonstelling: 'ecoAesthetics', Peter Zuiderwijk en Karin Mientjes, TAGMAG 5, 2008 / tentoonstelling: 'Renkel: The Errorkoerper Environment', Michael Renkel, Errorkoerper Environment, 2007, p.21

Galerie West tentoonstelling: 'Scènes, rekwisieten en andere opties', 2007, Matthijs Bosman, Ondertussen in de heuvels van Chichicasteango, 2007 / tentoonstelling: 'The Handicap Principle', Jasper Niens, The Handicap Principle, 2007, p.17

LIEFHERTJE EN DE GROTE WITTE REUS

Nadine Stijns

DE BESTURING
opbouw Yoshito Nara en Graf

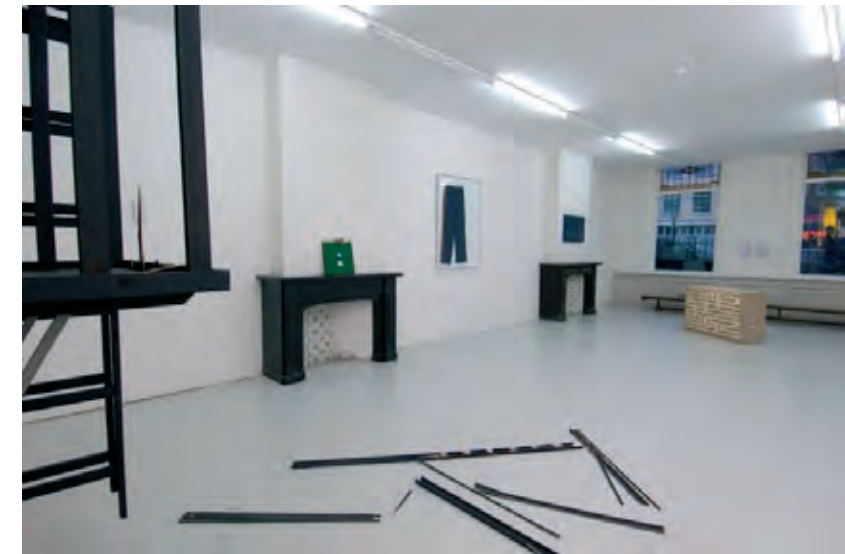
FILMHUIS DEN HAAG/ZAAL5
Roderick Hietbrink

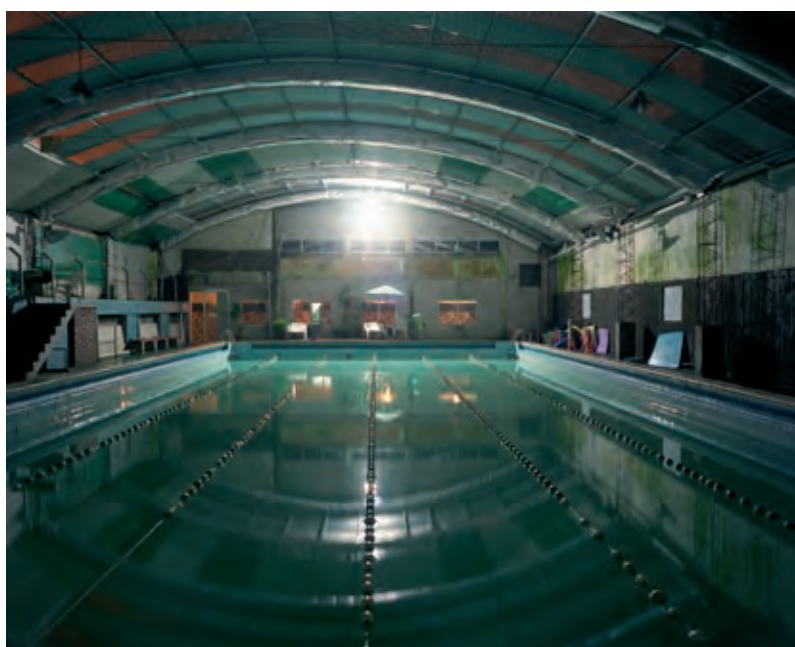
DCR
Stand-Up Café 9
Tentoonstelling: 'A Matter of Fact'

OPTREK
 Sanja Medic
 Sabrina Lindemann

GALERIE WEST
 Matthijs Bosman (1+2)
 Jasper Niens

GALERIE VAN KRANENDONK
 Bas Princen
 Jan Adriaans

PULGHRI
 Maria Smits

TH GALLERY
 Bart Baele

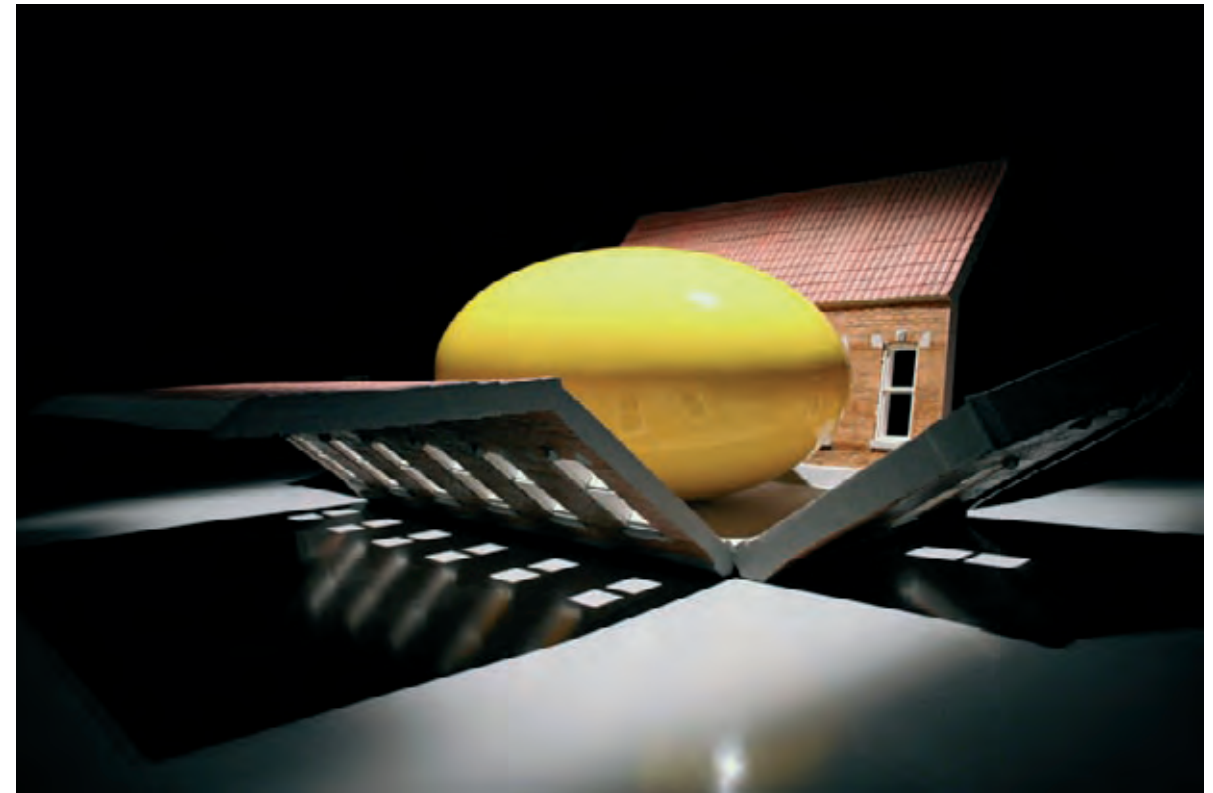
GEMAK
Marc Bijl

< > TAG
Peter Zuidervijk & Karin Mientjes ↗
← Michael Renkel

KAMER LAAKKWARTIER
← Ton Schuttelaar
G.J. de Rook →

PAPARAZZI
Nick Ervinck

GALERIE MAURITS VAN DE LAAR
Zeger Reyers

GALERIE NOUVELLES IMAGES
Jean-Marc Spaans

STROOM DEN HAAG
Mark Handforth

DH// STAD

Fotografie: Robert Jan Verhagen

- Station Den Haag Centraal** (dag en avond), Binnenkant Cover
Surfer, Scheveningen, p. 3
Florenca, Torenstraat 49-55, p. 4-5
- Het Strijkijzer**, Rijswijkseplein, p. 25
Haagse Markt, nabij Hobbemaplein, p. 26
De Passage, Buitenhof, p. 26
't Patatpaleis, Strandweg, p. 26-27
Renbaan Duindigt, Waalsdorperlaan 29, p. 27
Scheveningen Haven, 1e Binnenhaven aan de Visafslagweg, p. 27
Castalia (Ministerie van Volksgezondheid, welzijn en Sport), Turfmarkt, p. 27
Poentjak, Kneuterdijk 16, p. 28-29
Eon, zijde Suezkade, p. 30
Tramhalte Spui, Tramtunnel, p. 30
Ben de Kapper, Pluvierstraat 181, Scheveningen, p. 31
Duindorp, Meeuwenhof, p. 31
Duindorp, Pluvierstraat naar Roltumsestraat, p. 32
De Netkous, Tramhalte Beatrixlaan, p. 33
Huis ten Bosch, Leidsestraatweg, p. 33
De Zwarte Vogel, Schalk Burgerstraat 274-284, p. 33

DH/34/ JEROEN BARENDSE

THIS IS JEROEN BARENDSE

Interview: George Vermij

Ontwerpstudio LUST is gesitueerd in een monumentaal pand aan de Dunne Bierkade in Den Haag. Als ik de werkruimte betreed liggen ontwerpen, memo's en concepten verspreid over de bureaus. Ze bedekken de toetsenborden en zijn al meegezogen in de maalstroom van LUSTs ontwerpproces. In 1996 opgericht door Jeroen Barendse en Thomas Castro heeft LUST zich als taak gesteld om de nieuwe mogelijkheden binnen design te onderzoeken. Het duo werd in 1999 versterkt door Dimitri Nieuwenhuizen die verantwoordelijk is voor een groot deel van de interactieve projecten. Ik spreek met Jeroen Barendse (Poeldijk, 1973) over de filosofie achter dit eigenzinnige ontwerpbureau.

“Onze filosofie was aan het begin vooral gebaseerd op het incomplete en de noodzaak om vragen te blijven stellen. Stel je voor dat je een puzzel hebt en je mist nog een stukje. Dat missende stukje vinden wij eigenlijk interessanter dan de puzzel. Door die lege ruimte blijft er een vraag open en vanaf dat punt gaan wij verder.”

Jeroen Barendse is vooral gefascineerd door non-hiërarchische structuren van informatieoverdracht. “Het gebruik van een bepaald soort ontwerp is belangrijk, maar het misbruik daarvan is eigenlijk nog belangrijker. Vaak is elke stap al uitgedacht door een ontwerper. Wij vinden het spannend om de interactie wat minder in te kaderen. Toeval als een concept is deels ook van toepassing op onze werkwijze. We hebben voor bepaalde projecten het Engelse woord *random* (willekeurigheid) gehanteerd om dat te concretiseren. Toeval is voor LUST een interessant uitgangspunt, maar het is in zijn gebruik ook onderhevig aan een vorm van inflatie. Als middel moet het relevant blijven voor wat wij willen onderzoeken.”

Voor een tentoonstelling georganiseerd door het creatieve platform < > TAG, ontwierp LUST *Generation Random*. Deze installatie analyseerde de problemen en mogelijkheden van het toonbaar maken van informatie. Een tafel voorzien van een ingebouwd beeldscherm bood gebruikers de mogelijkheid om dozen te scannen die in hun voorkomen leken op oude informatiedragers uit archieven. Na het scannen toonde het beeldscherm de virtuele inhoud van de dozen die je door middel van een touchscreen verder kon onderzoeken en raadplegen.

LUST ontwikkelde voor Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam een virtuele installatie die dienst deed als digitaal depot. De gebruiker kon op interactieve wijze toegang krijgen tot de kunstwerken die niet te zien zijn in het museum, maar wel deel uitmaken van de collectie. “Het idee achter de presentatie was om de collectie zichtbaar te maken op verschillende niveaus. Voordat wij de presentatie ontwierpen stelden wij een lijst op van de dingen die wij absoluut niet wilden. Een soort 10 geboden waar wij ons aan moest houden. Zo wilden wij alles zo tastbaar mogelijk houden. Je kon aan de hand van kunstwerken en een glazen plaat voorzien van een touchscreen virtueel andere werken opzoeken. Op die manier werd Boijmans' verborgen collectie navigeerbaar. Op macro niveau maakten wij gebruik van een projectie van 8 meter breed, die bestond uit een wolk van stippen. Elke stip was een kunstwerk uit de collectie en gebruikers konden in- en uitzoomen om zo een beeld te krijgen van het individuele werk of van het grotere geheel.”

LUSTs ontwerpmethodologie komt tot stand door de wisselwerking tussen de ontwerpers en ingebouwde toevalligheden. “Meestal beginnen we met 2 personen aan een opdracht. In een gesprek wordt uitgekristalliseerd welke richting wij opgaan. Soms proberen wij in de eerste fases toeval toe te laten in het ontwerp-proces. Ook proberen wij in bepaalde gevallen producten te ontwerpen die toeval genereren. Zo is er op de tentoonstelling *At Random* in de Paviljoens in Almere een installatie te zien waarin dit principe is toegepast. In de ruimte staan 8 stapels met in totaal 80.000 vellen papier als een soort sculptuur in de ruimte. Tijdens de expositie verdwijnen de stapels geleidelijk in de tentoonstellingscatalogi die worden geprint vanuit een semi-willekeurig procédé. Door een druk op de knop kan een bezoeker *at random* een unieke catalogus krijgen die alle relevante informatie bevat, maar ook steeds weer andere elementen heeft.”

Den Haag als thuisbasis was voor LUST geen voor de hand liggende keuze. “De eerste vraag die wij kregen te horen toen we net waren begonnen was: ‘Waarom zitten jullie in Den Haag?’ Den Haag had een vrij conservatieve reputatie en wij waren een beetje een vreemde eend in de bijt. Je kan natuurlijk in Amsterdam gaan zitten, maar voor ons was dat iets te afgezaagd. Den Haag was nog onbekend terrein en wij zitten er nu nog steeds met plezier. De stad is erg veranderd en er gebeurt nu veel op ontwerp- en kunstgebied. Wij werken ook mee met veel initiatieven. In theater Zeebelt organiseren wij lezingen door ontwerpers en bij < >TAG hebben wij geëxposeerd.”

Voor het *Today's Art* festival bedacht LUST het concept *THX The Hague Int'l*. Een deel van het centrum werd een grote virtuele landingsbaan en LUST wist op ingenieuze en brutale wijze de binnenstad te veranderen in een internationale luchthaven. Middenin de stad hoorde je het geluid van opstijgende vliegtuigen en op gebouwen gaven lichtkranten en gigantische displays informatie aan. “*THX* was een reactie op een soort vertrutting die je merkt in ideeën die er zijn over de binnenstad. We wilden iets rauws met een internationaal tintje. Het verbaasde ons aanvankelijk dat de gemeente een landingsstrip toelatteerde in de binnenstad.” Met een glimlach voegt hij daar nog aan toe: “Het zal voorlopig ook bij die ene keer blijven als het aan de gemeente ligt.”

LUST is nog steeds bezig om zich te ontwikkelen in een tijd waarin technologie in toenemende mate verandert. Het overdragen van kennis door workshops en lezingen is daarbij vooral van belang. “Tijdens de tentoonstelling in de Paviljoens hebben wij een workshop gegeven, waarbij de leidraad was dat je niet moet denken vanuit een vooropgesteld idee. Je begint met een open vizier aan een project en je laat het op je af komen zonder gelijk van tevoren te bedenken wat de oplossing is. Je moet denken: ‘Klopt die opdracht wel? Is het wel de juiste vraag?’ Oplossen van het probleem is voor mij minder belangrijk dan het plaatsen van een nieuwe opgave tegenover dat probleem. Het is voor mij niet meer boeiend als ik van tevoren weet wat er uitkomt.”

Design studio LUST is based in a monumental canal-side building on The Hague's Dunne Bierkade. Inside, the team's desks are littered with paper. The memos, sketches and designs cover the computer keyboards and are an intrinsic part of the maelstrom that is LUST's design process. Set up in 1996 by Jeroen Barendse and Thomas Castro, LUST's mission is to explore new pathways in design. The two were joined in 1999 by Dimitri Nieuwenhuizen, who is responsible for a large proportion of the interactive projects. I speak with Jeroen Barendse (b. Poeldijk, 1973) about the philosophy underlying this off-beat design company.

"At first, our philosophy was based primarily on incompleteness and the need for persistent questioning. Imagine you have a jigsaw puzzle and one piece is missing. We think that missing piece is actually more interesting than the puzzle itself. The blank space is an unanswered question and gives us our point of departure."

Above all, Jeroen Barendse is fascinated by non-hierarchical structures of information transfer. "The use of a particular sort of design is important, but its misuse is actually even more so. Often, every step has been thought out in advance by a designer. We like to allow user interaction to be a bit freer. The concept of coincidence or accident also has a place in our design process. In some projects, we have translated this into the English word 'randomness'. The concept is an interesting point of departure for LUST, but its use can lead to a kind of inflation. It is a means to an end and, as such, must remain relevant to what we are trying to explore."

For one exhibition organised by creative platform < > TAG, LUST designed an installation called *Generation Random*. This analysed the problems and potential of data presentation. A table with built-in VDU enabled users to scan boxes resembling old-fashioned archive box files. The screen then revealed the virtual content of the boxes, which the user could examine further and peruse via a touch screen.

Similarly, for the Boijmans Van Beuningen Museum in Rotterdam, LUST developed an installation that served as a virtual depot, giving users interactive access to works of art in the collection but not currently on physical display. "The basic idea was to give different levels of access to the collection. Before designing the presentation, we drew up a list of absolute do's and don'ts. A sort of 'ten commandments' for ourselves. The aim was to keep everything as tangible as possible. People could use works of art and a glass plate equipped with a touch screen to look up other items. That way, they could navigate around the Boijmans' entire collection. At macro level, we used a projection measuring 8 metres across and consisting of a cloud of dots. Each dot was a work in the collection and users could zoom in and out to get a picture of the individual item or the wider collection."

LUST's design methods are the result of interaction between the designers and inherent fortuities. "We usually begin work on commissions in pairs. We have an initial discussion to thrash out the general direction we want to take. We sometimes try to introduce randomness into the early stages of the design process. And in some cases we try to design products which generate randomness. Take the installation we've produced for the current *At Random* exhibition at Museum De Paviljoens in Almere. It consists of 8 piles of paper, containing a total of 80,000 sheets, looking like a sort of free-standing sculpture in the exhibition space. In the course of the exhibition, the piles are gradually disappearing as the paper is used up for exhibition catalogues. These are printed using a random procedure. By pressing a button, visitors can obtain unique catalogues, each of which contains not just all the relevant information, but also a selection of other elements chosen at random."

The Hague was not the most obvious place to locate a studio like LUST. "When we were starting out, people's first question was always 'Why The Hague?' The city had a pretty conservative reputation and we were a bit of an oddity here. Of course, we

could perfectly well have set up in Amsterdam but we thought that was a bit dull. The Hague was virgin territory and we are still glad to be here. The city has changed a lot and now there's plenty going on in the art and design field. We have partnerships with a lot of local initiatives. We organise design lectures in Theater Zeebelt and, as I said, we've exhibited at < >TAG."

For last year's Today'sArt festival, LUST devised the *THX The Hague Int'l* concept. The city's main shopping street became a vast virtual runway and LUST was ingenious and cheeky enough to turn the whole heart of the city into an international airport. The city centre echoed to the roar of aircraft taking off and illuminated trailers and gigantic displays on the side of buildings provided flight information. "THX was a response to a kind of primness that is noticeable in ideas about the city centre. We wanted something raucous and hard-edged with an international feel to it. At first, we were just amazed that the city authorities were prepared to tolerate a landing strip in the heart of the city." And, he adds with a grin, "I don't suppose it'll happen again, if they have anything to do with it."

LUST is still evolving in response to a world in which technology is subject to constant and increasing change. Knowledge transfer via workshops and lectures is an important tool. "In the course of the current exhibition in Almere, we have given a workshop on the subject of avoiding preconceptions. You should approach a project with a completely open mind and see what happens, without trying to come up with the solution to start with. You should ask yourself 'Is the commission properly thought-out? Is it really the right question?' To me, solving the problem is less important than positioning another one against it. I'm not really interested in the process if I know in advance what the outcome will be."

DH/37 CLARA PALLI MONGUILOD

Interview: George Vermij

De Boekhorststraat is gesitueerd in het centrum tegen het Haagse Chinatown aan. De straat is een mengelmoes van leegstaande panden, exotische kruideniers en vervallen seksbioscopen. Ondanks de vreemde positie van de straat in de binnenstad heeft de locatie een verborgen potentieel. Het is een heldere ochtend als ik de straat in fiets op weg naar mijn afspraak met Clara Palli Monguilod (Tarragona, 1978). We hebben afgesproken in 1646, het kunstenaarsinitiatief waarin zij samenwerkt met Johan Gustavsson, Floris Kruidenberg en Nico Feragnoli. 1646 zit middenin een verbouwing. Onwennig maar enthousiast leidt ze me door de ruimte, terwijl bouwlieden nog bezig zijn met de laatste klusjes voor de oplevering. Lachend observeert ze de nieuwe zalen: "Het ziet er allemaal nog zo nieuw en leeg uit. We moeten het maar snel rommelig en spannend maken."

Clara Palli Monguilod komt uit Spanje, maar woont al vanaf de jaren negentig in Nederland. Ze studeerde psychologie in Leiden, maar besloot gaandeweg dat een kunstzinnige opleiding beter bij haar paste. In 2000 werd ze aangenomen op de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten (KABK) in Den Haag. "Het is grappig als ik erover nadenk, maar ik heb me eigenlijk volledig ontwikkeld hier in Nederland. Voor het project *Transart* nodigde 1646 Catalaanse kunstenaars uit om in Nederland te exposeren. Het was de eerste keer dat ik zag wat er in Spanje op kunstgebied gebeurt."

In 2004 studeerde Clara af. Zij had tijdens haar studie al het gevoel dat er veel potentieel besloten lag in Den Haag. Toch blijft de stad voor haar iets ongrijpbaars hebben. "Het is moeilijk om Den Haag te typeren. Je kunt het niet eenduidig vangen. Op het eerste gezicht heeft de stad een gesloten sfeer. Je krijgt er niet gelijk hoogte van. Het centrum is vreemd en lijkt verdeeld te zijn in kleine gebieden die op zichzelf staan. Steden als Amsterdam en Rotterdam zijn in dat opzicht meer een eenheid. Ondanks die situatie gebeurt er erg veel op een schaal die klein lijkt, maar eigenlijk heel ambitieus is. Ik dacht er laatst nog over na en het valt me op dat de toewijding groot is van de mensen die hier werken. Daarnaast hebben kunstenaars het gevoel dat er nog veel mogelijkheden zijn. Zo kan je hier makkelijk aan grote ruimtes komen en dat geeft je de kans om er echt wat van te maken."

De net afgestudeerde kunstenaars Clara, Johan, Floris en Nico wilden iets bijdragen aan het culturele aanbod van de stad. "Vanuit onze achtergrond in de installatiekunst was het erg belangrijk om een ruimte te hebben die we konden gebruiken voor diverse projecten. Een doelstelling van 1646 is dat wij optimaal gebruik willen maken van de ruimte door mogelijkheden te verkennen en grenzen te verleggen. Een actieve rol van de toeschouwer moet ook worden gestimuleerd. Vaak zie je mensen een expositieruimte inlopen en kijken, waarna ze weer weggaan. Wij willen dat doorbreken door een spanning te creëren waar het werk en de toeschouwer beiden deel van uitmaken."

Vanaf 2004 vonden er al verschillende projecten plaats in 1646. "Voor mij heeft elk project zijn eigen kwaliteiten. Er zijn veel factoren die meespelen als je kijkt op welk niveau een tentoonstelling succesvol is geweest. Voor mij is het belangrijk dat de input van de kunstenaars tastbaar is. Veel kunstenaars die actief zijn geweest in 1646 werkten non-stop door in de ruimte. Ze

waren intensief bezig met hun werk en die gloed moet je ook voelen als je in 1646 bent."

Clara ziet deze energie als een essentieel element van de werkprocessen van 1646. "Wij zoeken naar samenwerkingsverbanden die een prikkelende dialoog bewerkstelligen. Je begint met het stellen van bepaalde vragen die als basis dienen voor een project. Als we andere kunstenaars uitnodigen ontstaan er connecties tussen die visies. We proberen dit te integreren in de vorm van een dialoog, maar we willen ook een spontaan en improvisatorisch gevoel behouden. Er kan zo van alles gebeuren."

Gezien deze werkwijze is 1646 ook als plek in dialoog met de straat en de stad. "De Boekhorststraat heeft het potentieel van een plek waar de culturele diversiteit geëtaleerd kan worden, maar het is niet iets wat je kunt forceren. Je kunt als gemeente wel willen dat een straat een culturele trekpleister wordt, maar het is een proces dat van onderaf op gang moet komen. Kunstenaars en creatieven moeten de ruimte krijgen om de straat dynamiek en vitaliteit te geven. Je kunt zoiets niet pushen."

Clara's eigen werk richt zich vooral op alledaagse taferelen die zij nauwgezet observeert en analyseert. "Deels is er sprake van een methodologie waarbij observaties en mijn eigen gevoelens de belangrijkste componenten vormen. In mijn vroege werk volgde ik mensen en keek ik naar details die op het eerste gezicht nietszeggend waren, maar gaandeweg een diepere lading kregen. Er ontstond een circulair verhaal dat door associaties en interpretaties draaiende werd gehouden. Wat ik zo boeiend vind aan installaties is de combinatie van specifieke delen en het grotere geheel. Je kunt een installatie niet in een keer overzien. Je moet details tegenover je idee van het geheel plaatsen. Dat metaniveau spreekt mij erg aan, omdat je je als toeschouwer actiever moet opstellen. In mijn nieuwe werken zijn processen vooral belangrijk. De verwachting dat er een climax of een eindresultaat moet zijn in je werk is altijd aanwezig, maar ik vind het interessanter als je gaat kijken naar de stappen daarvoor. De stappen die het denkproces spannend houden door te spelen met tegenstrijdige krachten."

Tijdens ons geanimeerde gesprek duikt opeens de architect op die de renovatie heeft geleid. Hij komt melden dat het gebouw volgende week wordt opgeleverd. Daarmee gaat 1646 een nieuwe fase van haar bestaan in. "Omdat de renovatie langer duurde dan wij hadden verwacht hebben we veel tijd gehad om na te denken over hoe wij nu verder willen. Wij blijven ons richten op tentoonstellingsprojecten en willen kunstenaars een professionele kans geven om zich te ontwikkelen. Daarnaast willen wij meer kunstenaars uit het buitenland uitnodigen in ons nieuwe gastatelier. Ook hebben wij het *Vast-Forward* project opgezet waar internationale videokunstenaars dvd's met hun videowerk kunnen inzenden. Wij organiseren speciale screenings in 1646 en op andere locaties en wij houden ook een archief bij. Uiteindelijk moet je als kunstenaarsinitiatief een stabiliteit behouden naar de buitenwereld toe, terwijl je ook laat zien dat je spannende dingen blijft doen. Qua structuur is dat belangrijk, omdat je dynamiek en flexibiliteit presenteert in een plek die een reputatie heeft opgebouwd. Het een versterkt zo het ander." 1646 is er uiteindelijk om de dialoog open te houden en te

ontdekken wat het potentieel is van de stad. "Ik merk nu dat er in Den Haag de behoefte is om meer naar buiten te treden met projecten en initiatieven. Het valt mij ook op dat er steeds meer mensen in de kunstwereld opmerken en benoemen wat er hier gebeurt. Dat is motiverend en maakt het ook tastbaar voor de buitenwereld. Het is een goede ontwikkeling voor het creatieve peil van de stad." Als ik aan het einde van mijn gesprek met Clara door 1646 loop merk ik dat zij niet kan wachten om weer aan de slag te gaan. De gloed van de mogelijkheden is al tastbaar in haar enthousiasme.

Boekhorststraat is right in the city centre, on the fringe of Chinatown. The street is a mishmash of vacant premises, immigrant food shops and decaying sex cinemas. But despite its odd inner-city location, the place has hidden potential. It's a bright morning when I cycle down the street on my way to interview Clara Palli Monguilod (b. Tarragona, 1978). We've agreed to meet at 1646, the artists' cooperative where she works with Johan Gustavsson, Floris Kruidenberg and Nico Feragnoli. The space is in the middle of rebuilding work. Enthusiastic but still unused to the new surroundings, she shows me around the building, where workmen are still busy with the final touches. "It all looks so new and empty," she laughs, "We'll have to mess it up quickly and make it interesting."

Clara Palli Monguilod comes from Spain but has lived in the Netherlands ever since the 1990s. She came to study psychology in Leiden, but eventually decided that she was better suited to art. In 2000 she was admitted to the Royal Academy of Art (KABK) in The Hague. "It's funny to think of it, but my whole artistic development has actually happened here in the Netherlands. When 1646 invited some Catalan artists to exhibit in the Netherlands as part of the *Transart* project, it was the first time I'd ever seen what was going on in Spain."

Clara graduated in 2004. As a student, she'd already felt The Hague had great potential but she still finds the city somehow hard to grasp. "It's difficult to describe The Hague. You can't easily sum it up. At first sight, the city seems very private and reserved. It takes time to get to know it. The centre is odd. It seems to be divided into lots of little separate areas. In that respect, cities like Amsterdam and Rotterdam are more unified. Even so, a lot happens here on an apparently small scale that is actually very ambitious. I was thinking about it lately and the people who work here seem particularly dedicated. Also, artists here have a feeling of opportunity. For instance, it's easy to find big workspaces and that gives you the chance to do something worthwhile."

When they left art school, Clara, Johan, Floris and Nico wanted to make a contribution to the city's cultural life. "Given our background in installation art, it was important to have a space we could use for a variety of projects. One of our aims at 1646 is to make the best use of the space we have by exploring possibilities and thinking outside the box. We also want to encourage visitors to play an active role. You often see people come into an exhibition and look round, then walk out again. We want to hold their attention by creating a feeling of excitement involving both the work and the viewer."

Since 2004, they have run a number of projects at 1646. "To my mind, each of them had its own merits. There are many factors to consider when deciding at what level an exhibition has been a success. For me, it's important that the artists' input is apparent. Many artists who have been involved in projects at 1646 have worked here throughout the exhibition. They were intensely engaged with what they were doing and that glow of artistic enthusiasm is what people should feel when they visit 1646." Clara sees this energy as an essential part of 1646's work. "We are looking for cooperative ventures that produce an interesting and thought-provoking dialogue. You start by posing particular questions to serve as the basis for a project. If we invite other artists to take part, connections emerge between their ideas and ours. We try to turn this into a coherent dialogue, but we also

aim to preserve a feeling of spontaneity and improvisation. Then anything can happen."

This approach means that 1646 is also a place that engages in a dialogue with the street and the city. "Boekhorststraat has the potential to serve as a showcase for cultural diversity, but that is not something you can impose from above. The city authorities may want a particular street to become a focus of cultural life, but it has to be a bottom-up process. You just have to give artists and creative people free rein to turn the street into a lively and dynamic place. You can't force it to happen."

Clara's own work focuses mainly on the close observation and analysis of everyday scenes. "My work relies partly on a method based primarily on observation and my own feelings. In my early works, I followed people and looked at details which may at first have seemed insignificant, but gradually acquired a deeper meaning. The result was a cyclical narrative driven by associations and interpretations. What I find so interesting about installations is the combination of specifics and a greater whole. You can't take in all of an installation at once. You have to relate the details to your idea of the whole. That meta-level appeals to me a lot, because it forces the viewer to be more active. In recent works, process has gained a more important role. There is always the expectation that your work will reach a climax or final result, but I think it is more interesting to look at the steps that lead up to it. The steps that maintain the interest of the thought processes by playing with contradictory forces."

In the course of this animated conversation, we are suddenly joined by the architect in charge of the renovation work. He has come to say that it will be completed next week. This will herald a new phase in the existence of 1646. "Because the renovation work has taken longer than expected, we've had plenty of time to think about what we want to do next. We'll continue to concentrate on exhibition projects and aim to give artists a chance to develop themselves professionally. We also want to invite more artists from outside the Netherlands to use our new guest studio. And we've set up the *Vast-Forward* project, in which we're encouraging international video artists to send us DVDs of their work so that we can organise special screenings at 1646 and partner venues and also maintain a permanent archive of them. As an artists' initiative, it's important to project an ongoing image of yourself, while at the same time showing that you are constantly doing new and exciting things. It's important to present a dynamic and flexible programme in a place which has built up a reputation. One thing reinforces the other."

The ultimate *raison d'être* of 1646 is to maintain a dialogue and discover the potential of the city. "I notice a growing desire in The Hague to use projects and initiatives to show the outside world what's happening in the city. It also strikes me that more and more people in the art world are taking note of what's happening here and talking about it. That's encouraging and gives the city a higher profile. It's good for the standard of creativity in the city." As I walk back through 1646 at the end of my interview with Clara, it's clear that she can hardly wait to get back to work. She is aglow with enthusiasm about the opportunities that await her.

DH/40 INDEX

INSTELLINGEN/ INSTITUTIONS

FILMHUIS DEN HAAG ZAALS

Spui 191
2511 BN Den Haag
t. 070-3656030
info@filmhuisdenhaag.nl
www.filmhuisdenhaag.nl

FOTOMUSEUM DEN HAAG

Stadhouderslaan 43
2517 HV Den Haag
t. 070-3381144
info@fmdh.nl
www.fotomuseumdenhaag.nl

GEM MUSEUM VOOR ACTUELE KUNST

Stadhouderslaan 43
2517 HV Den Haag
t. 070-3381133
info@gem-online.nl
www.gem-online.nl

GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG

Stadhouderslaan 41
2517 HV Den Haag
t. 070-3381111
info@gemeentemuseum.nl
www.gemeentemuseum.nl

GEMAK

Paviljoensgracht 20-24
2512 BP Den Haag
t. 070-3381200
info@gemak.org
www.gemak.org

HAAGSE KUNSTKRING

Denneweg 64
2514 CJ Den Haag
t. 070-3647585
hkk@hetnet.nl
www.haagsekunstkring.nl

HEDEN/7X11

Denneweg 14A
2514 CG Den Haag
t. 070-3465337
info@heden.nl
www.heden.nl
(7x11) Patrijssplantsoen 23
2496 MC Den Haag
info@7x11.nl
www.7x11.nl

KABK KONINKLIJKE ACADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN

Prinsessegracht 4
2514 AN Den Haag
t. 070-3154777
post@kabk.nl
www.kabk.nl

MUSEUM BEELDEN AAN ZEE

Harteveldstraat 1
2586 EL Scheveningen
t. 070-3585857
info@beeldenaanzee.nl
www.beeldenaanzee.nl

PULCHRI STUDIO

Lange Voorhout 15
2514 EA Den Haag
t. 070-3461735
info@pulchri.nl
www.pulchri.nl

STROOM DEN HAAG

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
t. 070-3658985
info@stroom.nl
www.stroom.nl

GALERIES/GALLERIES

GALERIE VAN KRANENDONK

Westeinde 29
2512 GS Den Haag
t. 070-3650406
galerie@vankranendonk.nl
www.vankranendonk.nl

LIVINGSTONE GALLERY

Anna Paulownastraat 70 A/B
2518 BH Den Haag
t. 070-3609428
livingstone_gallery@
yahoo.com
www.livingstonegallery.nl

GALERIE MAURITS VAN DE LAAR

Herderstraat 6
2512 CV Den Haag
t. 070-3640151
mauritsvandelaar@hetnet.nl
www.mauritsvandelaar.nl

GALERIE NOUVELLES IMAGES

Westeinde 22
2512 HD Den Haag
t. 070-3461998
info@nouvellesimages.nl
www.nouvellesimages.nl

GALERIE RAMAKERS

Toussaintkade 51
2513 CL Den Haag
t. 070-3634308
info@galerieramakers.nl
www.galerieramakers.nl

GALERIE REHORST

Regentesselaan 10
2562 CS Den Haag
t. 070-3632500
galerierehorst@orange.nl
www.galerierehorst.nl

SEASONS GALLERIES

Toussaintkade 70
2513 CL Den Haag
t. 070-3454881
jrhall@seasonsgalleries.nl
www.seasonsgalleries.nl

TH GALLERY

Veenkade 26-28A
2513 EG Den Haag
t. 070-3600313
info@thgallery.nl
www.thgallery.nl

KUNST(ENAARS) INITIATIEVEN/ ARTIST-RUN SPACES

1646

Boekhorststraat 125
2512 CN Den Haag
m. 06-41256950
1646@hotmail.com
www.enter1646.com

BARACCA

Zuidwal 17
2512 XS Den Haag
m. 06-24976747
info@baracca.nl
www.baracca.nl

BILLYTOWN

De Bruyn Kopstraat 2
2288 EC Rijswijk
m. 06-14283011
billytown2007@gmail.com
www.billytown.nl

CHRISTUS TRIUMFATORKERK

Laan van NOI 145 (hoek
Juliana van Stolberglaan)
2595 CL Den Haag
t. 070-3640548

DCR

De Constant
Rebecqueplein 20B
2518 RA Den Haag
m. 06-24676454
info@dedcr.nl
www.dedcr.nl

DE BESTURING

Saturnusstraat 91
2516 AG Den Haag
info@debesturing.nl
www.debesturing.nl

FAS3

Korte Koediefstraat 3A
2511 CE Den Haag
m. 06-44858188
clara0@xs4all.nl
www.fas3.nl

DE GARAGE

Zuidwal 52B
2512 XT Den Haag
info@goldcoast.nl
www.goldcoast.nl/garage/

GUM

Paviljoensgracht 133
2512 BN Den Haag
www.gummm.eu

HOOGTIJ

Stichting Haagse Rondgang
Postbus 230
2501 CE Den Haag
t. 070-3640151
info@haagserondgang.nl
www.hoogtij.nl

HUISHOUDSCHOOL

Laan van Meerdervoort 211
2563 AA Den Haag
www.kw.nl/~pierre/01-10-
06/UntitledFrameset-34.html

DE ILLUSIE/HET ARCHIEF

Casuariestraat 16
2511 VB Den Haag

KAMER LAAKKWARTIER

Pasteurstraat 82
2522 RM Den Haag
machielvansoest@
hotmail.com
http://kamerlaakkwartier.tk

KING KONG/STICHTING 8

Prinsegracht 8
2512 GA Den Haag
m. 06-24223745
bas@kingkong-galerie.nl
www.kingkong-galerie.nl

LIEFHERTJE EN DE GROTE WITTE REUS

Boekhorststraat 82-1
2512 CT Den Haag
t. 070-8809709
m. 06-27444134
info@liefhertje.nl
www.liefhertje.nl

OPTREK

Vaalrivierstraat 61D
2572 VK Den Haag
m. 06-40012241
sabrina@optrektransvaal.nl
www.optrektransvaal.nl

PAPARAZZI

m. 06-42750668
postvoorpaparazzi@
gmail.com
www.stichtingkol.nl

QUARTAIR

Toussaintkade 55
2513 CL Den Haag
t. 070-3562004
info@quartair.nl
www.quartair.nl

SATELLIETGROEP

info@satellietgroep.nl
www.satellietgroep.nl

SUPER B/STICHTING RUIMTEVAART

Loosduinseweg 9
2571 AA Den Haag
t. 070-364477
info@stichting-ruimtevaart.nl
www.stichting-ruimtevaart.nl

< >TAG

Stille Veerkade 19
2512 BE Den Haag
t. 070-3468500
info@tag004.nl
www.tag004.nl

VILLANUTS

Westeinde 60A
2512 HE Den Haag
Riviermarkt 5
2513 AM Den Haag
t. 070-3260487
info@villanuts.nl
www.villanuts.nl

VILLA OCKENBURGH

Monsterseweg 4
2553 RL Den Haag
villaockenburgh@gmail.com
www.hetbinnenhof.org

DE VLOEK

Hellingweg 127
2583 DZ Scheveningen
vloek@xs4all.nl
www.vloek.squat.net

GALERIE WEST

Groene Wegje 136
2515 LR Den Haag
t. 070-3925359
info@galeriewest.nl
www.galeriewest.nl

FESTIVALS

CROSSING BORDER

19 - 22 november 2008
www.crossingborder.nl

DEN HAAG SCULPTUUR

6 juni - 31 augustus 2008
www.denhaagsculptuur.nl

GROUND THREE HAAGSE BROEDPLAATSEN FESTIVAL

4 - 7 september 2008
www.hetdepartement.net

SHOOT ME FILM FESTIVAL

13 - 20 juni 2008
www.shoot-me.nl

STATE-X NEW FORMS

12 - 13 december 2008
www.state-xnewforms.nl

TODAYSART 2008

25 - 28 september 2008
www.todaysart.nl

KUNSTENAARS/ARTISTS

Justin Bennett
http://this.is/justin

Bart Benschop
www.bartbenschop.com

Bas de Boer
www.cowboycardboard.nl

Channa Boon
www.channaboone.com

Harold de Bree
www.harolddebree.nl

Susanne Bruynzeel
www.susannebruynzeel.com

Sarah Carlier
www.sarahcarlier.nl

Seekee Chung
www.seekeechung.com

Marc Claeijs
www.marcclaeijs.nl

Angeline Dekker
www.angelinedekker.nl

Marcel van Eeden
www.marcelvaneeden.nl

Gamal Ez
www.gamalez.com

Nico Feragnoli
www.feragnoli.com

gerlach en koop
www.gebr-genk.nl

Vincent van Gerven Oei
www.vincentwj.nl

Robin de Goede
www.robindegoede.com

Tom de Groot
www.tom-degroot.nl

Johan Gustavsson
www.johangustavsson.nl

Nils Yttri Heggland
www.nilsyttriheggland.
minusion.nl

Matthijs Kiel
www.matthijskiel.nl

Jan Körbes
www.complett.nl

Lilian Kreutzberger
www.liliankreutzberger.nl

André Kruysen
www.andrekruysen.nl

Mirko Lazović
www.mirkolazovic.info

Eelco van der Lingen
www.eelcovanderlingen.com

Marjolijn van der Meij
www.diaryofthecold.nl

Karin Mientjes
www.karinmientjes.nl

Navid Nuur
www.navidnuur.nl

Zeger Reyers
www.wssohwte.net/zeger/fr_
index.htm

Vittorio Roerade
www.vittorioerode.com

Kim de Ruyscher
www.kimderuyscher.com

Ton Schuttelaar
www.tonschuttelaar.com

Machiël van Soest
http://home.wanadoo.nl/mchl

Marleen Sleeuwits
www.marleensleeuwits.nl

Eugène van Veldhoven
www.dutchtextiledesign.com

Thom Vink
www.thomvink.nl

Bram Vreven
www.bramvreven.com

Babette Wagenvoort
www.babettewagenvoort.com

Meer informatie over Haagse
kunstenaars is te vinden op
www.haagsekunstenaars.nl

DH/

DH/42

KUNSTENAARS

André Kruysen Before one has a past, 2006, cover

- Tom de Groot** Cascade 01, 136x152 cm, 2006, p.43 / **Clara Palli Monguilod** zonder titel, 2007, p.44 / **Channa Boon** Limpiar el Museo - Cleaning the Museum (videostill), 2007, p.45 / **Karin Mientjes** Open-stadion, 87x72 m, 2007, p.46 / **Johan Gustavsson** zonder titel, 50x65 cm, 2007 / zonder titel, 50x70 cm, 2007, p.47 / **Ton Schuttelaar** Stone in the Center, 2006 / The Appearance of Impropriety, 2008, p.48 / **Machiel van Soest** Studio met 'Skin paintings', 2007, p.49 / **Philip Akkerman** 2006 nr. 6, 40x34 cm, 2006, p.50 / **gerlach en koop** alsof - fotokopie zonder origineel (001 Digicopy, kopieerapparaat 1, Torenstraat, Den Haag), 2008, p.51 / **Thom Vink** zonder titel, 40x50 cm, 2007, p.52 / **Sarah Carlier** Stefan (uit de serie 'Boys'), 2007, p.53 / **Bas de Boer** Cowboy Cardboard film project, 2005-2007, p.54 / **Robin de Goede** Stranger no.36, 30x40 cm, 2008 / Stranger no.9, 30x40 cm, 2007, p.54-55 / **Kim de Ruyscher** Doos, 40x22x26 cm, 2006, p.55 / **Marcel van Eeden** zonder titel, 60x80 cm, 2008 / zonder titel (uit de serie 'Celia'), 28x19 cm, 2004-2006, p.56 / **André Kruysen** Over Vedra, 2003, p.57 / **Mirko Lazović** Gloomy Sunday, 2006, p.58 / **Jean van Wijk** Matin, 72x100 cm, 2005, p.59 / **Eelco van der Lingen** Exhibit 1, 60x80 cm, 2007, p.60 / **Bram Vreven** Vloei-Flow II, 540x540x20 cm, 2004-2008, p.61 / **Babette Wagenvoort** ik ben rustig lief en goed (still uit animatiefilm), 2007, p.62 / **Jan Körbes** Return of the Fridges (i.s.m. Denis Oudendijk en Mantas Lesauskas), 100x6x4 m, 2007, p.63 / **Marleen Sleuwits** 2005 III, 86x115 cm, 2005, p.64 / **Angeline Dekker** Space 1 - project Unstable Spaces, Delicate Moments, 2006, p.65 / **Susanne Bruynzeel** Yellow Lines, 2007, p.66 / **Justin Bennett** zonder titel (antarctic), 117x146 cm, 2008, p.67 / **Eugène van Veldhoven** Cotton Rain, 140x300 cm, 2008, p.68 / **Ditte de Neef** In Situ, 2008, p.69 / **Sara Vrugt** Caught (work in progress), 150x400 cm, 2007, p.70 / **Matthijs Kiel** Vloerwerk, 2007, p.71 / **Nils Yttri Heggland** An intended distance between two stones, 25x38 cm, 2007, p.72 / **Floris Kruidenberg** Onbekend gebied: Interventie, Publicatie, Animatie, 2006-2007, p.73 / **Jos de l'Orme** Vagabond, 40x30 cm, 2006, p.74 / **Zeger Reyers** Träge Thorens (i.s.m. Lee Ranaldo), 10x45x45 cm, 2007, p.75 / **Marjolijn van der Meij** Ellidarnar, 150x210 cm, 2007, p.76 / **Nico Feragnoli** Stille (videostill), 2003, p.77 / **Lilian Kreutzberger** zonder titel, 190x260 cm, 2007, p.78 / **Gamal Ez** Huis van Glas, 2007, p.79 / **Iwan van 't Spijker** zonder titel, 240x330 cm, 2008, p.80-81 / **Bart Benschop** perspectief, 2007-2008, p.80-81 / **Seekee Chung** No man's land no.4, 30x40x1 cm, 2008, p.82 / **Vittorio Roerade** A whispered rainbow mindsong, 150x130 cm, 2007, p.83 / **Harold de Bree** Air to Air, 2008 / Type XVII, 2005, p.84 / **Vincent van Gerven Oei** EMPATHY™ Intervention #2: Plastering of the Dutch Constitution (Art.1), 2007, p.85 / **Marc Claeijs** Als triple X niet geil genoeg is, 2007, p.86 / **Navid Nuur** "untitled", 2005 (pagina voor EXTIOLATION II), p.87

Tom de Groot

Clara Palli Monguilod

Channa Boon

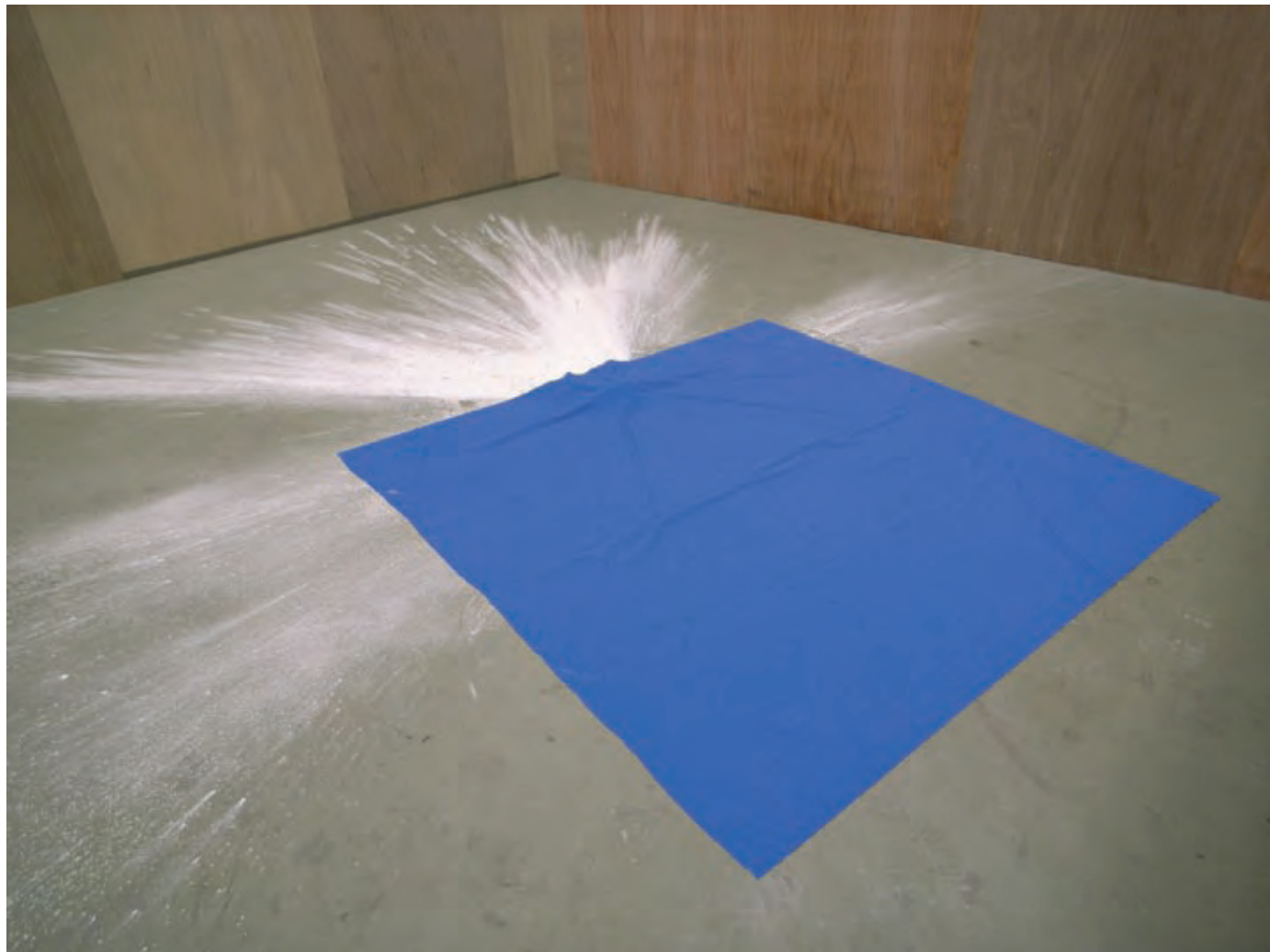
Karin Mientjes

Johan Gustavsson

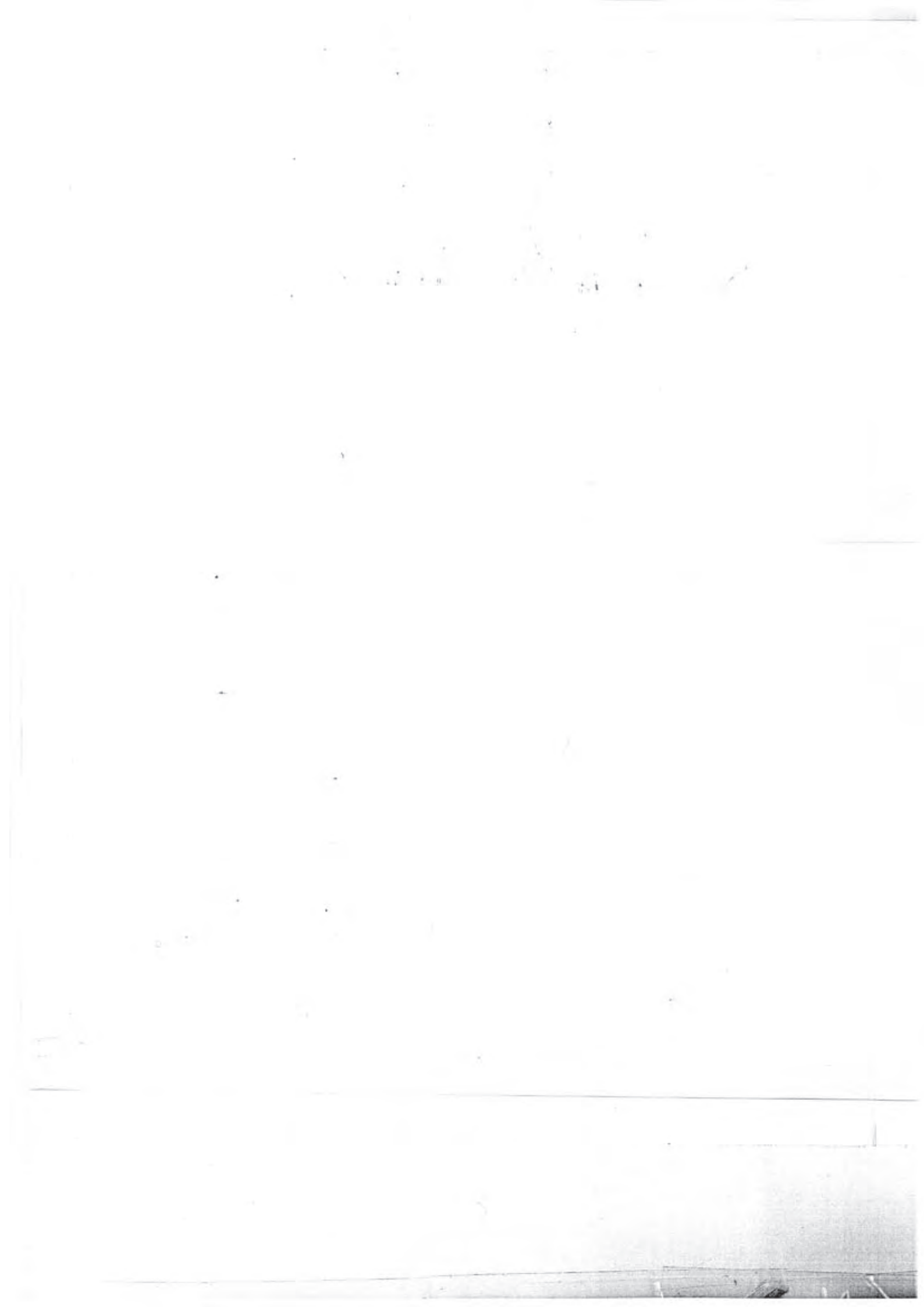
Machiel van Soest

Ton Schuttelaar

Philip Akkerman

Thom Vink

Sarah Carlier

Robin de Goede

Robin de Goede

Bas de Boer

Kim de Ruyscher

*M. Boryna
Galerie Müller, Stuttgart, 1956*

André Kruysen

che Einbildungs-
kraft ist fähig, sich
die delikaten und
mundwässernden

Marcel van Eeden

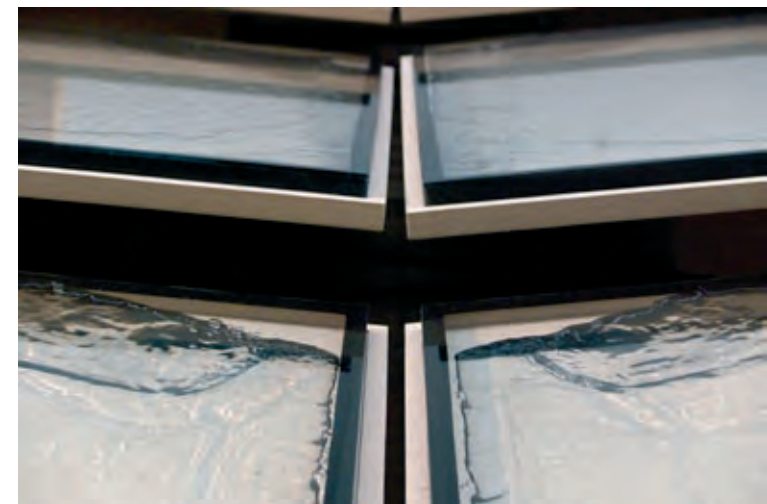
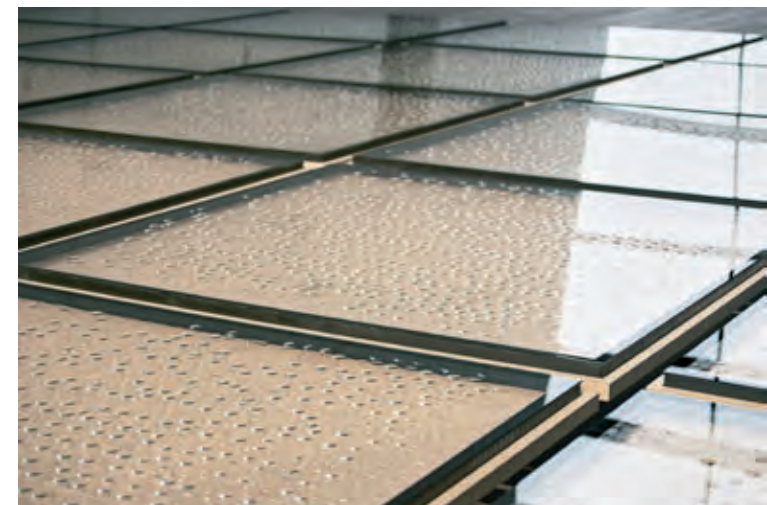
Mirko Lazović

Jean van Wijk

Eelco van der Lingen

Bram Vreven

als we elkaar toch tegen gaan komen, dan
maar zo snel mogelijk

ben je ruimdenkend, onderhoudend, creatief,
goed gemanierd en heb je gevoel voor humor

enthousiaste, creatieve droomster wil weer
eens verliefd worden

leuke jongen opzoek naar een leuke meid
om samen leuke dingen te doen

ik zoek een bepaalde uitdaging, wat ik wil
weet ik niet precies

ik ben een vrouw die graag voor mensen
in mijn omgeving wil zorgen

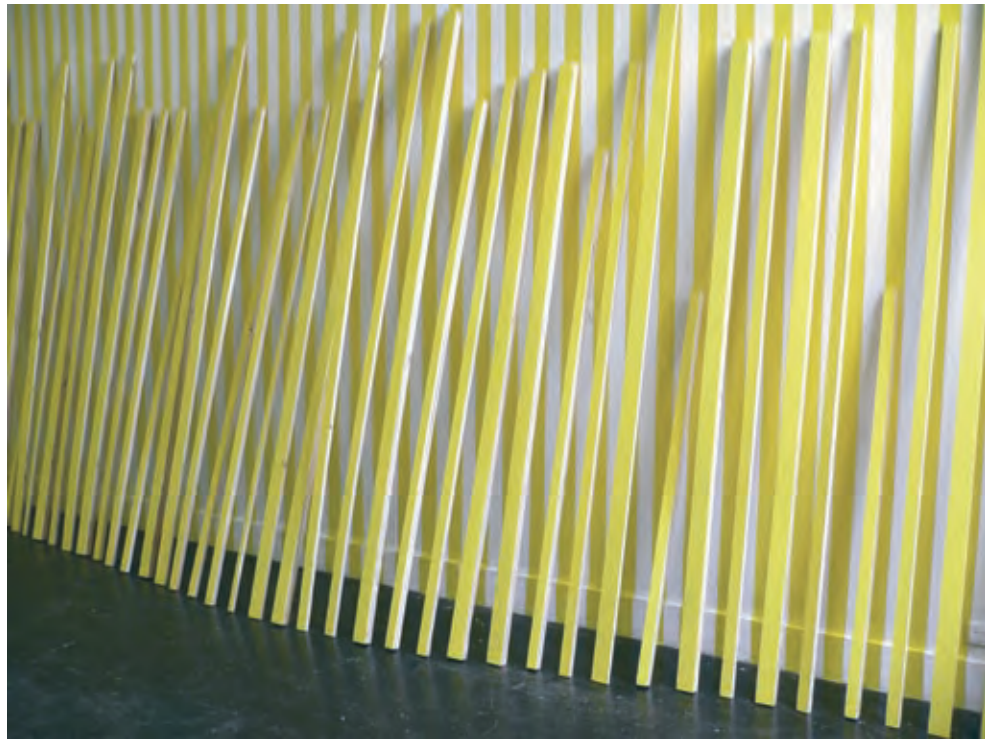
Jan Körbes (i.s.m. Denis Oudendijk en Mantas Lesauskas)

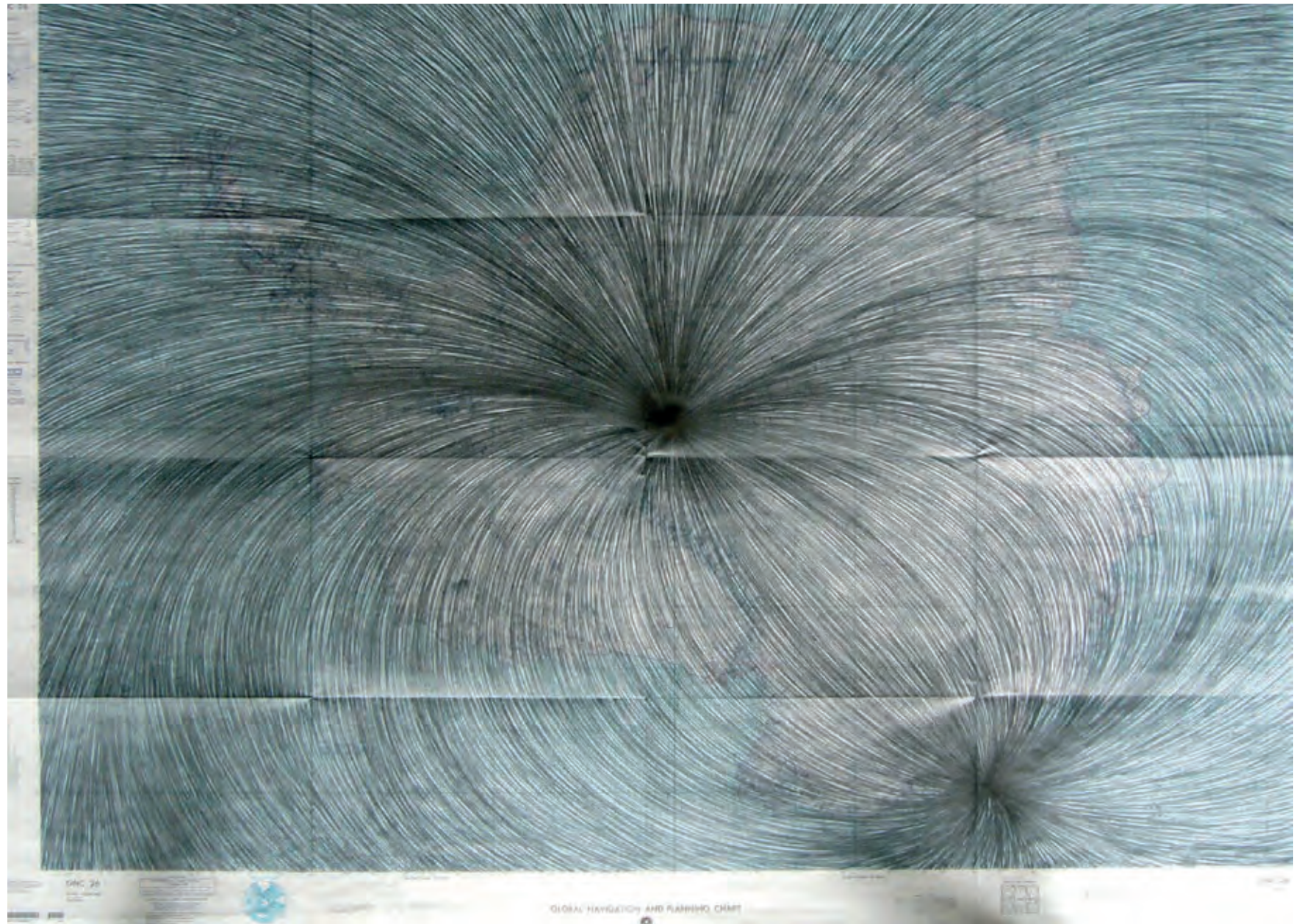
Marleen Sleuwits

Angeline Dekker

Susanne Bruynzeel

Justin Bennett

Eugène van Veldhoven

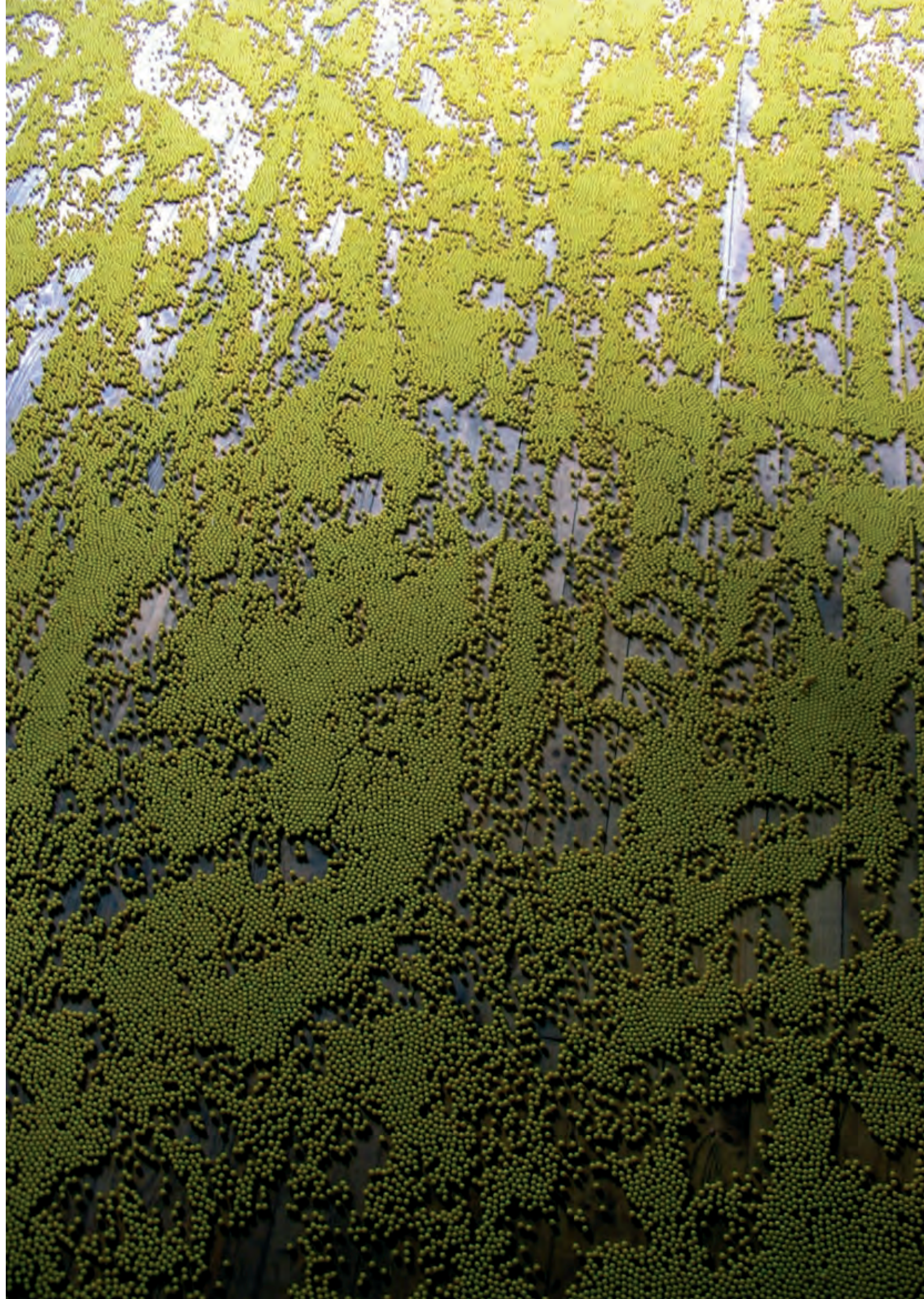

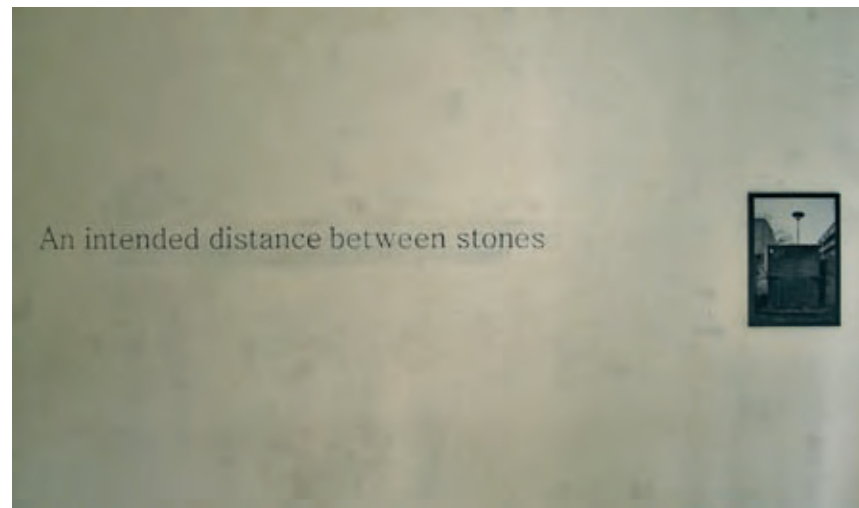
Ditte de Neef

Sara Vrugt

Matthijs Kiel

Nils Yfri Heggland

Floris Kruidenberg

Jos de l'Orme

Zeger Reyers

Marjolijn van der Meij

Nico Feragnoli

Lilian Kreuzberger

Gamal Ez

Bart Benschop

Iwan van 't Spijker

Seekee Chung

Vittorio Roerade

Vincent van Gerven Oei

Harold de Bree

Marc Claeijs

~~BLACKHOLE~~
~~BLACKHOLE~~
~~BLACKHOLE~~
~~BACKFIRE~~
~~BACKFIRE~~
~~BACKFIRE~~

Navid Nuur

COLOFON

Redactie / Editors:

Connie van Driel, Arnold Mosselman, Mischa Poppe,
Francien van Westrenen
i.s.m. George Vermij

Tekst / Text:

Arno van Roosmalen, *introduction*
Jaring Durst Britt, interview met Marcel van Eeden
Wytske Visser, interview met Sabrina Lindemann
George Vermij, interviews met Clara Palli Monguilod
en Jeroen Barendse

Productie / Production:

George Vermij

Vertalingen / Translations:

Janey Tucker

Ontwerp / Graphic Design:

Barlock, Liza Enebeis, Lukas Marti, Jesse Skolnik

Fotografie stad Den Haag / Photography city The Hague:

Robert Jan Verhagen

Fotografie werk kunstenaars / Photography work artists:

Kunstenaars die zelf hun werk hebben gefotografeerd
staan niet vermeld.

Aviodrome luchtfotografie (Karin Mientjes)

Gilles Boeuf (Angeline Dekker)

Theo Bos (Vittorio Roerade)

Michel Cupido (Sara Vrugt)

Luk Dillen (Kim de Ruyscher)

Ron van der Ende (Marc Claeijs)

Myung Feyen (Clara Palli Monguilod)

Rob Kollaard (Philip Akkerman & Ton Schuttelaar)

Donny Mulders (Lilian Kreutzberger)

Jonas Staal (Vincent van Gerven Oei)

Miquel Torricos (Channa Boon)

Eric de Vries (Gamal Ez)

Fotografie tentoonstellingsruimtes / Photography art spaces:

Jan Adriaans (Galerie Van Kranendonk)

Bart Baele (TH Gallery)

Eelco Borremans (< > TAG)

Sarah Carlier (Paparazzi)

Myung Feyen (De Besturing)

Natascha Helmer (DCR)

Roderick Hietbrink (Filmhuis Den Haag ZAAL5)

Jhoeko (Galerie West)

Rob Kollaard (Stroom Den Haag)

Hugo Langedoen (DCR)

Sabrina Lindemann (OpTrek)

Bas Princen (Galerie Van Kranendonk)

Maria Smits (Pulchri)

Machiel van Soest (Kamer Laakkwartier)

Jean-Marc Spaans (Galerie Nouvelles Images)

Nadijne Stijns (Liefhertje en de Grote Witte Reus)

Eric de Vries (Galerie Maurits van de Laar)

Jan Zweers (Gemak)

Omslag / Cover:

André Kruysen, *Before one has a past*, 2006, courtesy
MuHKA Antwerpen

Druk / Printing:

Lecturis

Oplage / Issue:

10.000

Mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van het
Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Met speciale dank aan / With special thanks to:

Alle betrokken kunstenaars, instellingen, galeries,
kunst(enaars)initiatieven, Gemeente Den Haag (afdeling
DSO) en iedereen die heeft bijgedragen aan de
totstandkoming van DH/.

Uitgever / Publisher:

Stroom Den Haag
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
T +31 (0)70 365 89 85
F +31 (0)70 361 79 62
info@stroom.nl
www.stroom.nl

Bij de keuze van beeldmateriaal is zoveel mogelijk
getracht de daarop rustende auteursrechten te honore-
ren. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten
bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld
met Beeldrecht te Amsterdam, © c/o Beeldrecht
Amsterdam 2008

Alle rechten voorbehouden. Dit magazine of delen ervan
mogen niet worden gebruikt of gereproduceerd zonder
schriftelijke toestemming van Stroom Den Haag.

No part of this magazine may be used or reproduced in
any matter whatsoever without written permission from
Stroom Den Haag.

Stroom
Den Haag

© Stroom Den Haag 2008